

Seksuel vold

Opfattelser og holdninger til
strafbarhed og anmeldelse blandt unge

Katrine Bindsbøl Holm Johansen

Copyright © 2016
Statens Institut for Folkesundhed,
Syddansk Universitet

Grafisk design: Trefold

Uddrag, herunder figurer og tabeller,
er tilladt mod tydelig gengivelse. Skrifter, der omtaler,
anmelder, citerer eller henviser til nærværende
publikation, bedes sendt til
Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.

Det projekt, der beskrives i denne rapport, er støttet økonomisk af
Justitsministeriets Forskningspulje. Projektets gennemførelse og resulta-
ter er alene forfatterens ansvar. De vurderinger og synspunkter, der
fremsættes i rapporten, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af
Justitsministeriet.

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-7899-338-0

Statens Institut for Folkesundhed
Øster Farimagsgade 5A, 2. sal
1353 København K
www.si-folkesundhed.dk

Rapporten kan downloades fra
www.si-folkesundhed.dk

Forord

Inden for de senere år har seksuel vold fået en stødt stigende offentlig opmærksomhed i Danmark. Det gælder både diverse nyhedsmedier og sociale medier, hvor emner som hverdagssexisme, hævnporno og voldtægt tages op til debat. I den senere tid er der blandt andet rejst spørgsmål om voldtægtssofres retssikkerhed, og i den anledning gennemførte justitsministeriet i efteråret 2015 en undersøgelse af politiets håndtering af voldtægtssager og mulige årsager til den lave anmeldelsestilbøjelighed. Undersøgelsen affødte udspillet 'Respekt for voldtægts ofre', der lanceredes af justitsminister Søren Pind i januar 2016 med det formål at forbedre politiets praksis omkring behandling af voldtægts ofre og højne anmeldelsestilbøjeligheden. Denne rapport omhandler unges holdninger og opfattelser til strafbarhed og anmeldelse af seksuel vold. Rapporten er baseret på fokusgruppeinterview og individuelle interview med unge både med og uden uønskede seksuelle erfaringer. Rapporten beskriver og analyserer, hvad der har betydning for, om de unge opfatter en uønsket seksuel erfaring som strafbar, og hvilke overvejelser og eventuelle erfaringer de har i forhold til at anmelde en sådan erfaring.

Vi vil gerne rette en stor tak først og fremmest til de unge, der har deltaget i undersøgelsen, for deres tid og velvilje til at dele deres holdninger, kendskab og erfaringer med et sensitivt emne. Ligeledes vil vi gerne rette en stor tak til ledelse og personale på de fire ungdomsuddannelser og to ungdomsmotagelser, som har givet adgang til deres institutioner og stillet deres erfaringer og kendskab til rådighed.

Undersøgelsen er tilrettelagt og gennemført på Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, af ph.d.-studerende Katrine Bindsbøl Holm Johansen i samarbejde med hovedvejleder professor Tine Tjørnhøj-Thomsen og bivejleder lektor emeritus Bodil Maria Pedersen. I bearbejdningen af datamaterialet har studentermedhjælpere Nikoline Hammerberg, Abirami Srivarathan, Stine Glenstrup Lauemøller, Sofie Weber Pant og Mathias Ingholt ydet en uundværlig hjælp.

En stor tak til professor Tine Tjørnhøj-Thomsen, lektor emeritus Bodil Maria Pedersen, fuldmægtig Tanja Tambour Jørgensen, kommunikationskonsulent Stig Krøger Andersen og advokat Jytte Lindgård for kritisk læsning og sparring på rapporten.

Justitsministeriets forskningspulje takkes ligeledes for bevillingen til gennemførelsen af undersøgelsen.

Morten Grønbæk
Direktør

Morten Hulvej Rod
Forskningsleder

Indhold

1. Indledning.....	4
Baggrund	4
Formål	5
Begreber og afgrænsning	6
Den juridiske kontekst	6
2. Resumé	8
3. Metode	13
Feltarbejde	13
Fokusgruppeinterview	13
Individuelle interview	15
Analyse	17
Kvalitetsrefleksion	17
Etik	18
4. Undersøgelsens resultater.....	19
4.1 Den strafbare seksuelle vold.....	20
Seksuel vold – et sammensat fænomen	20
Betingelser for strafbarhed	21
Fire kønnede seksuelle scripts	23
Udøvere er ”særlige” typer	31
4.2 Om at anmelde seksuel vold.....	33
Politianmeldelse i et forebyggelsesperspektiv	33
Skyld, skam og selvbebrejdelse	33
”Hvad vil folk tro?” – omgivelsernes reaktioner	34
Det skal være ”ren voldtægt”	37
Kravet til beviser	39
Negative erfaringer med retssystemet	41
Det er der mange, der gør – falske voldtægtsanmeldelser	42
”Hvis jeg skulle anmelde, så...” – ønsker til retssystemet	44
5. Diskussion og anbefalinger.....	47
Litteratur	49

1. Indledning

Interviewer: Hvilken straf synes du, han skulle have?

Maja: Det ved jeg ikke, han skulle nok, hvis man kunne tage mine følelser ud af kroppen og ind i ham. Det vil sgu nok være den bedste straf. Han skal kunne mærke den smerte og den, hvad kan man sige, man kan jo kalde det den sorg og frustration, jeg har haft. Den skal han bare lære at leve med, måske resten af sit liv.

(Individuelt interview, Maja)

Voldtægt er som med andre former for seksuel vold en krænkelse af den udsattes *'værdighed, integritet og selvbestemmelsesret'*, sådan som Justitsministeriet beskriver i det seneste forslag til en lovændring af straffelovens §216 om voldtægt og §222 om samleje med et barn under 15 år.¹ Et centralt led i at forebygge gentagen seksuel vold er, at volden bliver anmeldt til politiet, og udøveren dømt for volden. Mange, der har været udsat for en voldtægt eller andre former for seksuel vold, anmelder ikke volden. Maja blev udsat for gentagne voldtægter af en tidligere kæreste. Men ligesom mange andre anmeldte Maja aldrig voldtægterne til politiet.

I denne rapport præsenteres fund fra et kvalitativt studie om unges opfattelser af og kendskab til uønskede seksuelle erfaringer. Fokus i rapporten er på de fund, som vedrører unges strafopfattelser og anmeldelsestilbøjelighed af seksuel vold.

Baggrund

Inden for de seneste par år har der været en stigende opmærksomhed på seksuel vold i samfundet. Der er jævnligt nyhedsartikler om og debatter på de sociale medier om forskellige former for seksuel vold i samfundet, lige fra hverdagssexisme og hævnporno til voldtægt. Retssikkerheden for voldtægts ofre har også

fået betydelig opmærksomhed efter gentagne reportager og nyhedshistorier i nationale medier. Deling af seksualiseret billed- og videomateriale blandt unge er debatteret flittigt i foråret 2016.²

Omfanget af voldtægter er behæftet med betydelig usikkerhed. Det skyldes blandt andet at definitionen herpå varierer fra undersøgelse til undersøgelse, måden man spørger, og den tidsperiode der spørges til. For eksempel benytter nogle undersøgelser livstidsforekomst og andre forekomst inden for en et-årsperiode. I de tilbagevendende nationale offerundersøgelser spørges til 'tvangssamleje' inden for den seneste fem-årsperiode og det seneste år (Pedersen, et al. 2014; Pedersen, et al. 2015). I den seneste undersøgelse fra 2014 lyder et forsigtigt estimat, at mellem 3.400 og 5.000 kvinder havde været udsat for 'tvangssamleje' inden for det seneste år. Omkring hver fjerde kvinde angiver at have anmeldt 'tvangssamlejet' til politiet (Pedersen, et al. 2015).

I politiets anmeldelsesregister har antallet af voldtægtsanmeldelser ligget på mellem 400 og 600 tilfælde per år de sidste 30 år (Pedersen, et al. 2014). I Sverige i 2014 var der 6.700 voldtægtsanmeldelser. Dette antal skal dog ses i lyset af, at man i Sverige har en anden registreringspraksis hos politiet samt en anden lovgivning på området (Rådet 2014).³ I Danmark er det kun én ud af fem anmeldte voldtægter, som ender med en dom herfor (Laudrup, et al. 2011).

² Se eksempelvis <http://politiken.dk/debat/ECE1145382/voldtægter-naesten-straffrit/>, <https://www.information.dk/indland/2016/03/vidste-godt-foerst-videoerne-blevet-delt-paa-nettet-ingen-goere-ved>, <http://www.bt.dk/danmark/ekspert-unge-deler-sexvideoer-paa-nettet-og-vi-kan-ikke-stoppe-dem>, <http://www.b.dk/nationalt/gymnasieelevers-sexliv-udstilles-paa-sociale-medier-og-de-unge-maa-bare-bide-det>, besøgt 5. april 2016

³ I den svenske straffelov kan andre seksuelle handlinger end samleje rubriceres som voldtægt. <https://polisen.se/Lagar-och-regler/Om-olika-brott/Sexualbrott/>, http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700#K6, begge sider besøgt 28.04.2016

¹ http://www.ft.dk/samling/20151/lovforslag/198/html_som_fremsat.htm, besøgt 7. april 2016

I august 2015 skrev flere civilsamfundsorganisationer et åbent brev til justitsminister Søren Pind med det formål at sætte voldtægts- ofres retssikkerhed på den politiske dagsorden. I brevet efterlystes blandt andet en undersøgelse af årsagerne til det lave antal anmeldte voldtægter.⁴ Den 24. september 2015 afholdt justitsministeren møde med en lang række af underskrivere på brevet, blandt andet om hvordan man kan få flere udsat for voldtægt til at anmelde dette til politiet.⁵

I januar 2016 annoncerede justitsminister Søren Pind udspillet 'Respekt for voldtægts ofre'.⁶ Udspillet indeholder følgende seks konkrete initiativer:

1. Udarbejdelse af retningslinjer for politiets håndtering af voldtægtsanmeldelser.
2. Undervisning af politiet i særlig afhøringsmodel og gennemgang af grunduddannelsen for anklagere.
3. Udarbejdelse af bistandsadvokatlister.
4. Iværksættelse af anmeldelseskampagne for særligt udsatte målgrupper med opfordring til anmeldelse af voldtægt til politiet.
5. Oprettelse af fora for monitorering af udvikling og tendenser på området.
6. Kortlægning af profiler for gerningsmænd.

Udspillet kom efter en såkaldt 360 graders undersøgelse på voldtægtsområdet. Undersøgelsen, der blev igangsat i september 2015, havde til formål at klarlægge politiets håndtering af voldtægtssager og mulige årsager til den lave anmeldelsestilbøjelighed, som blandt andet var blevet efterspurgt af civilsamfundsorganisationer i sommeren 2015. (Schjellerup 2016). I undersøgelsen fremgår det, at politiet i

2015 oprettede 1.776 undersøgelsesnumre om sædelighedsforbrydelser og 628 skarpe numre om voldtægt. Hvad der indgår i 1.776 undersøgelsessager fremgår ikke af undersøgelsen. Det empiriske grundlag for undersøgelsen har været en manuel gennemgang af alle sager af voldtægtslignende karakter fra første kvartal i 2015. Undersøgelsen har blandt andet vist, at der ikke er en ensartet registreringspraksis for anmeldelser af voldtægter og for hvornår, de tildeles et undersøgelsesnummer og et skarpt nummer (Schjellerup 2016).⁷ Dette er forskelligt fra svensk politipraksis, der også er undersøgt, og hvor samtlige sager på området er forpligtet til at blive oprettet med, det der svarer til et skarpt nummer (Schjellerup 2016).

Formål

Denne rapport bygger på empiri fra et antropologisk ph.d.-projekt om seksuel vold blandt unge, der gennemføres i perioden 2015 til 2019. Undersøgelsen inkluderer unge i alderen 15 til 27 år, hvoraf hovedparten er mellem 16 og 19 år, og både med og uden uønskede seksuelle erfaringer. Formålet med undersøgelsen er at besvare følgende forskningsspørgsmål:

- Hvilke forhold har betydning for unges opfattelse af, om en uønsket seksuel erfaring er strafbar?
- Hvilke overvejelser gør unge sig i forhold til at anmelde en uønsket seksuel erfaring til politiet, og hvilke forhold har betydning for, om de vælger at anmelde?

Undersøgelsen fokuserer udelukkende på unge, da tidligere undersøgelser har vist, at forekomsten af seksuel vold er størst blandt unge under 25 år (Andersson, et al. 2015; FRA 2014; Helweg-Larsen 2012; Pedersen, et al. 2014; Rådet 2014). Kriminologiske undersøgelser har beskrevet, hvordan strafopfattelser ofte ændrer sig over tid og fra kontekst til kontekst (Pedersen, et al. 2014, Balvig and Kyvsgaard 2009).

⁴ Det åbne brev blev trykt i Politiken 18. august 2015, <http://politiken.dk/debat/debatindlaeg/ECE2799804/aaabent-brev-til-soeren-pind-syv-ud-af-ti-anmeldte-voldtægter-bliver-henlagt/>

⁵ Mødet blev afholdt i Justitsministeriet 24. september 2015, <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2015/justitsminister-m%C3%B8des-med-organisationer-om-voldt%C3%A6gt>

⁶ Udspillet blev annonceret 27. januar 2016, <http://justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2016/nyt-udspil-fra-justitsministeren-respekt-voldt%C3%A6gts-ofre>

⁷ Ved en anmeldelse skelner politiet mellem undersøgelsesnummer, hvor anmeldelsen registreres men ikke efterforskes, og så skarpt nummer, hvor voldtægten efterforskes. Politiet registrerer en voldtægtsanmeldelse med et undersøgelsesnummer, hvis "der er tvivl om gerningsindholdet". Schjellerup, 2016, Respekt for voldtægts ofre. Justitsministeriet, Politi- og Strafferetsafdelingen

Det er derfor helt centralt at afdække, hvad der har betydning for unges strafopfattelse, da dette har indflydelse på deres holdninger til, hvornår uønskede seksuelle erfaringer kan og bør anmeldes til politiet. I offerundersøgelserne 2005 til 2014 har man i afsnittet om 'tvangssamleje' spurgt til, hvorfor svarpersonerne valgte ikke at anmelde 'tvangssamlejet' til politiet (Pedersen, et al. 2014; Pedersen, et al. 2015). Fundene fra nærværende undersøgelse bidrager til at forstå kompleksiteten af de omstændigheder, der har betydning for, om man anmelder eller ej, samt til at nuancere de overvejelser og eventuelle barrierer, som unge ser i forhold til at anmelde uønskede seksuelle erfaringer. Viden fra nærværende undersøgelse kan således anvendes på politisk niveau i tilrettelæggelsen af nye kriminalpræventive indsatser, der har til formål at højne anmeldelsestilbøjeligheden samt i indsatser målrettet retssystemet, da undersøgelsen også belyser de unges forhold hertil.

Begreber og afgrænsning

Betegnelsen uønsket seksuel erfaring har jeg anvendt over for samtlige informanter, for at udforske de mangeartede former for uønskede seksuelle erfaringer, som de unge kan have kendskab til og erfaringer med, men som de ikke nødvendigvis opfatter som seksuel vold, overgreb, krænkelse eller lignende.

Analytisk benytter jeg begrebet seksuel vold som en samlet betegnelse for de uønskede seksuelle erfaringer, som falder inden for min begrebsmæssige afgrænsning. Definitionerne af seksuel vold varierer fra studie til studie, og i såvel danske som udenlandske undersøgelser finder vi begreber som seksuel tvang, voldtægt, seksuelt overgreb, seksuelt misbrug og endelig seksuel vold (Bramsen 2012). Begreberne henviser ofte til én eller anden form for fysisk seksuel kontakt mellem én eller flere personer. Min begrebsliggørelse af handlingerne som seksuel vold er således ikke nødvendigvis sammenhængende med hvad der betegnes som et 'seksuelt overgreb' i juridisk forstand. Min begrebsmæssige afgrænsning af fænomenet er inspireret dels af tidligere forskning på

området og dels af min egen empiri fra dette forskningsprojekt. Når jeg i denne rapport refererer til seksuel vold er det med inspiration fra den norske voldsforsker Per Isdal definition af seksuel vold som *'alle handlinger rettet inn mot en annen persons seksualitet, som gjennom at de smerter, skader, skrømmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil'* (Isdal 2000). I nærværende undersøgelse indgår også handlinger, der ikke nødvendigvis får den udsatte person til at gøre eller ikke gøre noget mod sin vilje, som for eksempel uønsket seksuel berøring og mobning af seksuel af karakter gennem spredning af nøgenbilleder og seksualiseret billedmateriale eller seksuel chikane gennem intimiderende seksuelle kontaktforsøg. Min definition af seksuel vold er således *alle former for handlinger, der er rettet mod en anden persons seksualitet uden samtykke fra denne person og som intimiderer, skader, skrømmer eller krænker denne person.*

Jeg anvender begrebet 'voldtægt' om alle former for tvangsprægede fysiske seksuelle aktiviteter som vaginal eller anal penetration eller oralsex.

Begrebet 'udsat' refererer i undersøgelsen til en person, som har været udsat for seksuel vold. 'Udøver' bruges om den person, som har udsat nogen for seksuel vold.

Den juridiske kontekst

Denne undersøgelse har ikke til sigte at sammenholde de unges strafopfattelser med den eksisterende lovgivning. Ikke desto mindre er lovgivningen en vigtig del af den samfundsmæssige kontekst, fordi den siger noget om, hvordan samfundet ser på denne type handlinger. Derfor beskriver jeg i de følgende afsnit kort de paragraffer, som kriminaliserer forskellige former for seksualiserede handlinger.

Kapitel 24 om seksualforbrydelser

Straffelovens kapitel 24, §216 til §236 omhandler seksualforbrydelser. Paragraf 216 og 218 kriminaliserer, at en person tiltvinger sig samleje ved hjælp af vold, trusler om vold, ulovlig

tvang (f.eks. ved frihedsberøvelse eller trussel om åbenbaring af privatlivsforhold jævnfør §260) eller udnyttelse af en person, som er i en situation, hvor denne ikke kan modsætte sig handlingen eller lider af en sindssygdom eller har en mental retardering. 'Samleje' refererer til en heteronormativ opfattelsesramme, hvor der er foregået vaginal penetration mellem en mand og kvinde. Bestemmelserne er blevet udvidet med paragraf 225, så de nu også omhandler 'andet seksuelt forhold end samleje' uanset køn.

Paragraf 218 til 224 vedrører samme typer af seksuelle handlinger som ovenstående bestemmelser, dog uden tvangselementet, for her er det den relationelle kontekst, offerets alder og den sammenhæng, som de seksuelle forhold indgår i, som gør handlingen kriminel. Disse bestemmelser vedrører forhold, hvor udøveren er en myndighedsperson (f.eks. politi, sundheds- eller døgninstitutionspersonale) eller en person, som offeret har et afhængighedsforhold til (f.eks. en arbejdsleder eller en plejeforælder). Én bestemmelse rummer ligeledes det forhold at have samleje eller et andet seksuelt forhold med en person under 15 år. Det er ligeledes kriminelt at medvirke til, at en person under 18 år har samleje med henblik på betaling. Det vil sige, at man medvirker til prostitution af børn under 18 år.

At producere seksualiseret video- eller billedmateriale med en person under 18 år med henblik på at udbrede dette efterfølgende eller blot udbreder eller får kendskab hertil (f.eks. på sider på internettet) er kriminaliseret i bestemmelserne i §226 og §235. At medvirke til at en person under 18 år deltager i nogen form for pornografisk optræden er ligeledes kriminelt jævnfør §227. At krænke en persons blufærdighed gennem uanstændige forhold (f.eks. uønsket seksuel beføling på kønsdelene) er kriminaliseret i §232. Salg af seksualiserede billeder eller genstande til børn under 16 år er ligeledes kriminelt jævnfør §234.

Uagtsomhed og samtykkebaseret lovgivning

Til trods for lovgivningen på området er det kun én ud af fem de anmeldte voldtægter, som ender med dom herfor (Laudrup, et al. 2011). Det lave antal domsfældelser for voldtægt har fået enkelte advokater og civilsamfundsorganisationer til at foreslå en ny paragraf om uagtsom voldtægt i straffeloven. Den 3. december 2014 afholdt Folketingets Retsudvalg en høring om muligheden for en bestemmelse om uagtsomhed. Inspirationen hertil kommer blandt andet fra Norge, som i 2000 kriminaliserede grov uagtsom voldtægt for at imødegå de voldtægtssager, hvor forsætlighed ikke kan bevises. I Norge er strafferammen for uagtsom voldtægt dog markant lavere end for forsætlig voldtægt (Hennum 2009). I april 2016 løftede Sexualbrottskommittén i Sverige sløret for et kommende lovændringsforslag om en samtykkebaseret lovgivning, hvor en seksuel handling er gennemført på trods af, at offeret har sagt 'nej' skal rubriceres som voldtægt.⁸ Der er ikke kendskab til planer om lignende ændringer i straffeloven herhjemme.

⁸ Se mere herom: <http://www.dagensjuridik.se/2016/04/krav-pa-samtycke-ska-inforas-regeringens-utredare-avslojar-sitt-kommande-lagforslag>, besøgt d. 5. maj, 2016

2. Resumé

Denne rapport belyser, hvilke forhold der har betydning for, om unge opfatter en uønsket seksuel erfaring som en strafbar handling, og de overvejelser de gør sig om at anmelde en sådan erfaring til politiet. Studiet har *ikke* haft som formål at vurdere de unges strafopfattelser i forhold den eksisterende lovgivning. Der indgår unge i alderen 15 til 27 år både med og uden uønskede seksuelle erfaringer, hvoraf hovedparten er mellem 16 og 19 år. Studiet er gennemført som en del af et ph.d.-projekt om seksuel vold blandt unge, der gennemføres i perioden 2015 til 2019. Datamaterialet er indsamlet gennem feltarbejde foretaget i perioden februar 2015 til januar 2016 og udgøres af 74 dages deltagerobservationer, 19 fokusgruppeinterviews og 14 individuelle interviews med unge på fire ungdomsuddannelser og to ungdomsmodtagelser. Formålet med nærværende rapport er at besvare følgende forsknings-spørgsmål:

- Hvilke forhold har betydning for unges opfattelse af, om en uønsket seksuel erfaring er strafbar?
- Hvilke overvejelser gør unge sig i forhold til at anmelde en uønsket seksuel erfaring til politiet, og hvilke forhold har betydning for, om de vælger at anmelde?

Forskningsspørgsmålene er primært besvaret ud fra de 19 fokusgruppeinterviews med unge på et alment gymnasium, en teknisk skole, en produktionsskole og et handelsgymnasium, og 14 individuelle interviews med unge, hvoraf 9 selv har været udsat for seksuel vold. Analysen er baseret på en diskursanalytisk fremgangsmåde, med fokus på den måde unge opfatter og forholder sig til uønskede seksuelle erfaringer gennem tale og handlinger, og hvordan de i den forbindelse trækker på og reproducerer mere eller mindre dominerende diskurser om

køn og seksualitet. For at begribe sammenhængen mellem de unges diskurser og deres konkrete handlinger i relation hertil inddrager jeg Simon og Gagnon's *sexual script* teori (Simon and Gagnon 1984; Simon and Gagnon 1986), hvor kulturelle script for handling ses som en manifestation af diskurser.

Et spektrum af seksuelle voldserfaringer

Undersøgelsen viser, at de unges kendskab til og oplevelser med uønskede seksuelle erfaringer rummer et bredt spektrum af krænkende, intimiderende og til tider tvungne seksualiserede handlinger fra såvel jævnaldrende som voksne. Erfaringerne dækker over intimiderende og nedladende seksualiseret sprogbrug, modtagelse af seksuelle tilnærmelser i det offentlige rum eller digitale rum (digital blotteri), berøring på kroppen mod egen vilje, spredning af nøgenbilleder og seksualiseret videomateriale, tvungen seksuel aktivitet, herunder manipulering og/eller psykisk pres hertil, og udsættelse for fysisk vold i forbindelse med tvungen seksuel aktivitet. Dette spektrum af erfaringer vidner om, at begrebet seksuel vold på samme måde som fysisk vold eller psykisk vold betegner et fænomen, som er sammensat af mange forskelligartede handlinger, og som er meget bredere end den almene association med voldtægt. I tråd med tidligere forskning viser undersøgelsen, at seksuel vold er en problemstilling, der er relateret til køn, idet det er mest udbredt, at piger er udsat herfor af drenge. Dog er det vigtigt at bemærke, at undersøgelsen også viser, at der er unge, hvis erfaringer afviger fra dette.

Den strafbare seksuelle vold

Der er grundlæggende to forhold, som har betydning for de unges opfattelse af, hvorvidt en uønsket seksuel erfaring er strafbar eller ej. Det *ene* er voldens skadevirkning på den udsatte, og det *andet* er den udsattes mulighed for at

undgå volden. De unge vurderer således generelt en handling strafbar ud fra de mulige fysiske, psykiske og sociale konsekvenser, en handling kan have for den udsatte. Tvungen sex (voldtægt) og spredning af andres seksuelle billeder/videofilm italesættes typisk som umiddelbart strafbare forhold. Men skadevirkningen relateres ofte til den udsattes egen mulighed for at undgå volden. Det er således ikke kun karakteren af handlingen og konsekvenserne heraf, men i høj grad også den situationelle kontekst, som er afgørende for de unges strafopfattelser. De unges vurdering af muligheden for at undgå volden vægter typisk højere end konsekvenserne. Muligheden for at undgå en uønsket seksuel erfaring er betinget af diskurser om køn og seksualitet som manifesterer sig i fire forskellige script. Disse har betydning for, om en person kan indtage rollen som udsat eller udøver af seksuel vold, og om de unge ser en handling som strafbar. I undersøgelsen eksisterer diskurserne om køn og seksualitet side om side med modsatrettede diskurser, som tilbyder andre handlingsscript. De fire script er fremhævet, fordi de udtrykker nogle kulturelle overbevisninger om, hvem og under hvilke omstændigheder en person kan være udsat for eller udøver af seksuel vold, og dermed udgør de en udfordring for de unges strafopfattelse.

1. Drengene skal tage seksuelt initiativ.

I det empiriske materiale er diskursen om seksualitet, som noget der er biologisk bestemt, udbredt, og den manifesterer sig hos de unge i et særligt script for drenges seksuelle adfærd, hvor drenge forventes udvise mere seksuelt initiativ end piger. Det kan blandt andet betyde, at hvis en dreng ikke har lyst til sex, så kan det få sociale konsekvenser for ham, hvis han ikke lever op til disse forventninger. Diskursen om den biologisk determinerede sexlyst kan således besværliggøre drenges mulighed for at afvise sex, fordi de derved ikke lever op til det kønsbestemte script for seksuel adfærd. Diskursen udfordres af drenge, som selv havde erfaringer med ikke at have lyst til sex hele tiden, og andre unge som kender drenge, som har følt sig presset til sex, og som har oplevet at

blive tvunget hertil af drenge eller piger. Det kønnede script for drenges seksuelle adfærd giver således udfordringer for de unge, hvis erfaringer falder udenfor dette script. Det kan både besværliggøre drenges muligheder for at opfatte uønskede seksuelle erfaringer som strafbare, og kan medvirke til, at omverdenen har sværere herved.

2. Piger skal vise agtpågivenhed.

I den dominerende diskurs om køn og seksualitet forventes piger typisk at udvise agtpågivenhed. Scriptet foreskriver en særlig type handlinger, som piger bør følge for at undgå seksuel vold. Det handler ofte om have kontrol ved eksempelvis at passe på, hvor meget alkohol man drikker, med hvem og hvordan man flirter, vide hvordan man kommer hjem fra en fest, hvordan man gebærder sig efter mørkets frembrud og ikke udvise tillid ved f.eks. at sende et seksuelt billede til nogen. Mangel på agtpågivenhed gør volden mere forventelig og indirekte selvforskyldt, fordi den kan opfattes som fremprovokeret af den udsatte selv. Man kan udlede en form for opportunistisk moral af scriptet, idet årsagen til volden tilskrives udøverens mulighed for at benytte den udsattes manglende agtpågivenhed. Scriptets almengyldighed udfordres dog af unge med egne erfaringer, hvor det ikke har været muligt at agere efter scriptet, eller at seksuel vold finder sted på trods af agtpågivenhed. Ikke desto mindre er scriptet udbredt, og det kan gøre de unge mindre tilbøjelige til at opfatte en uønsket seksuel erfaring som strafbar og gøre udsatte mere tilbageholdende i forhold til at anmelde seksuel vold til politiet.

3. Piger skal sige rigtig fra.

Det tredje script er relateret til et scenario med en seksuel invitation, hvor scriptet foreskriver en "rigtig" måde at afvise denne på. Scriptet er som det foregående afsnit primært rettet mod pigers adfærd og ligger ofte fjernt fra det, som normalt opfattes som afvisninger, når vi interagerer. Voldens strafbarhed er her betinget af, at den udsatte kommunikerer en afvisning

verbalt, repeterer afvisningen og om nødvendigt tager fysiske metoder i brug som f.eks. at skubbe, slå eller flytte sig. Den "rigtige" afvisning ligger således uden for rammerne for almen kommunikation mellem venner eller bekendte, men opfattes som afgørende for, a) at volden ikke finder sted, eller b) at handlingen retsmæssigt kan opfattes som strafbar.

4. Piger med en kæreste eller mange sexpartnere siger ikke nej til sex.

Det fjerde og sidste script, som er mindre fremtrædende end de tre foregående, er scriptet for selvfølgelig sex. Det vil sige, at der er bestemte omstændigheder, hvor sex bliver taget for givet. Man kan tale om tre omstændigheder, hvor scriptet for selvfølgelig sex bliver aktualiseret. Det er opfattelsen af: 1) en persons seksuelle erfaringsgrundlag, 2) den relationelle kontekst, og 3) den situationelle kontekst. Scriptet for at afvise sex kan således besværliggøres, hvis man har haft sex med flere, eksempelvis i omgangskredsen, og dermed opfattes som seksuelt erfaringsrig, hvis man er kærester, og det dermed forventes at man har sex, eller hvis man går med nogen hjem efter en fest. Dette er i særdeleshed noget, som italesættes for piger. En mindre udbredt opfattelse, som påvirker nogle unges strafopfattelse, er idéen om, at sex kan tages for givet under nogle særlige omstændigheder. De to omstændigheder som fremhæves, er opfattelsen af en persons seksuelle erfaringsgrundlag og den relationelle kontekst. Begge omstændigheder er primært knyttet til pigers mulighed for at afvise sex. Muligheden for at afvise sex kan således besværliggøres af, at en pige har haft sex med flere eksempelvis i omgangskredsen. En piges seksuelle omdømme som erfaringsrig kan få den konsekvens, at nogle drenge kan være tilbøjelige til at udvise mere seksuel påtrængenhed. Enkelte af de udsatte piger har i den forbindelse oplevet, at deres umiddelbare afvisninger i forhold til sex ikke er blevet respekteret. Samtidig kan scriptet også gøre piger mindre troværdige i tilfælde af seksuel vold.

Diskursen om udøvere

I relation til diskursen om (overfalds)voldtægt, hvor udøveren er en ukendt person, kan der også identificeres en mindre udbredt diskurs om udøvere af seksuel vold. Udøvere beskrives af flere unge som afvigende og refereret til som "syge i hovedet", og "mærkelige", og som nogle, der afviger fra unge i al almindelighed. Dette gælder dog ikke dem, der deler nøgenbilleder, for det er så udbredt, at de ofte selv eller personer, de kender, har delt billeder, hvilket gør det sværere at se disse handlinger som strafbare. Muligheden for at blive anerkendt som udsat og handlingen som strafbar er således også afhængig af opfattelsen af, hvordan en udøver er. Denne opfattelse af udøveren får betydning for de unges opfattelse af den udsattes troværdighed, f.eks. hvis udøveren ikke opfattes som mærkelig af omverdenen, er det sværere at finde den udsattes forklaring troværdig.

Anmeldelse af seksuel vold

På trods af de unges opfattelse af visse handlingers strafbarhed er der en række andre forhold, som har afgørende betydning for, om de unge rent faktisk vil anmelde handlingen til politiet. Her spiller de fire script en central rolle, for de kan bidrage til den skam og selvbebrejdelse, som kan afholde unge fra at fortælle andre om volden – herunder politiet. For såvel udsatte som unge generelt kan der være et dissonansforhold mellem den dominerende diskurs om (overfalds)voldtægt, og dét som de selv eller venner har oplevet. Det kan gøre det svært for de unge at begribe egne eller venners uønskede seksuelle erfaringer som anmeldelsesberettiget, hvis de ikke harmonerer med de script, de beskriver for en "rigtig" afvisning eksempelvis.

Udover skam og selvbebrejdelse er frygt for hvordan omgivelserne vil reagere et forhold, der påvirker de unges anmeldelsestilbøjelighed. Et fravalg af en voldtægtsanmeldelse bliver eksempelvis ofte truffet på baggrund af en vurdering af risikoen for de sociale konsekvenser, andres kendskab til voldtægten kan have for den udsatte.

At fortælle om udsættelsen for seksuel vold kan indebære et stigma for den udsatte og en risiko for, at omverdenen udvikler et negativt syn på denne, beroende på en vurdering af den udsattes troværdighed og voldens sandsynlig. Muligheden for at opleve støtte fra venner og bekendte afhænger i vis grad af den udsattes tidligere omdømme, relationen mellem udøver og udsat, og om script om agtpågivenhed og den "rigtige" afvisning.

De unges tilbageholdenhed i forhold til at anmelde seksuel vold – og i særdeleshed voldtægt – er også præget af egne eller andres negative erfaringer med politiet og overvejelser omkring kravet til fysiske beviser, som sammen skaber en generel mangel på tiltro til, at retssystemet har mulighed for at retsforfølge udøvere. En stor del af de unge og de udsatte er generelt opgivende over for at anmelde en voldtægt mellem venner eller bekendte, fordi de mener, at det er svært at bevise rent teknisk, med mindre der er anvendt fysisk magt eller fysisk vold.

En mindre udbredt diskurs blandt de unge er årsagerne til og omfanget af falske anmeldelser af voldtægt, som også har indflydelse på de unges overvejelser om at anmelde. Diskursen domineres af følgende tre opfattelser; at 1) falske voldtægtsanmeldelser er udbredt, 2) piger kan finde på at anmelde drenge for voldtægt på grund af muligheden for at få en økonomisk erstatning, og 3) voldtægtsanmeldelser er falske, når politiet ikke sigter nogen. Disse opfattelser kan bidrage til en bekymring hos udsatte for ikke at blive vurderet troværdige af politiet og kan afholde dem fra at anmelde en voldtægt.

Ønsker til retssystemet

Undersøgelsen viser, af de unge peger på to forhold, som de mener kan forbedre praksis hos politiet og retssystemet i bred forstand, og som trods forbeholdene mod at anmelde seksuel vold måske kan lede til en øget anmeldelsestilbøjelighed. De to forhold er, 1) politiets anerkendelse af udsatte for seksuel vold, og 2) praksis for registrering af anmeldelser om seksuel vold.

Et relativt udbredt ønske blandt de unge handler om at blive mødt hos politiet og retssystemet med en anerkendelse af alvoren af den vold, som man har været udsat for. Dette gælder, hvad enten det er spredning af nøgenbilleder eller mere fysiske seksuelle overgreb såsom voldtægt. De unges egne eller jævnaldrenes negative erfaringer med at anmelde voldtægt eller andre forhold til politiet har medført, at tiltroen til politiet og retssystemets mulighed for at handle i denne type sager er så begrænset, at det for nogen ikke anses som værd at anmelde. Et led i at etablere en tiltro til retssystemet er for en del unge betinget af at opnå anerkendelse af alvoren af den seksuelle vold hos politiet og blive mødt af medarbejdere, som har særlig viden herom, og som kender til de forskellige måder, udsatte kan reagere på.

Undersøgelsen viser, at flere piger mener, at anmeldelsestilbøjeligheden og muligheden for at retsforfølge udøvere kan fremmes, hvis politiet registrerer samtlige anmeldelser, således at de kan se, hvis der kom flere uafhængige anmeldelser på samme person. Disse piger anser også dette tiltag som en måde at anerkende de udsatte, fordi det kan opleves meningsfuldt at anmelde seksuel vold, fordi man ved, at registreringen måske kan bruges på sigt. Pigerne ser dette tiltag som et led i at styrke de udsattes individuelle troværdighed. Idéen om en ensartet registrering af samtlige anmeldelser på et mere formodet gerningsmands-niveau i en database, vil gøre det muligt at se den systematik, der kan være i overgrebene, mener pigerne.

Anbefalinger

På baggrund af nærværende undersøgelse anbefales nedenstående indsatser, som skal ses som en del af et sammenhængende tiltag. Fra et kriminalpræventivt perspektiv kan det ses som centralt at skabe mere opmærksomhed på fænomenet seksuel volds mangeartede former, og de forhold som er fremhævet i undersøgelsen som centrale for de unges strafopfattelse og anmeldelsestilbøjelighed. Derfor foreslås følgende tiltag:

1. Undervisningsforløb for unge om, hvad seksuel vold er, hvilke former fænomenet kan tage, og hvad man kan gøre, hvis man selv eller andre har haft uønskede seksuelle erfaringer, eller hvis man selv har været medvirkende til, at andre har haft det. Undervisningen bør adressere og udfordre diskurser om køn, seksualitet og (overfalds)voldtægt, falske voldtægtsanmeldelser og de fire script identificeret i undersøgelsen og arbejde med, hvordan der gennem diskussioner med de unge kan skabes nye diskurser, som kan manifestere sig i nye script for samtykkebaseret seksuel adfærd.

Som påpeget i undersøgelsen har en del udsatte svært ved at identificere egne uønskede seksuelle erfaringer som strafbare forhold som f.eks. voldtægt. Denne undersøgelse peger således på, at der er behov for, at unge, som har haft uønskede seksuelle erfaringer, men som ikke identificerer disse som vold, kan få hjælp fra en instans, hvor et prædefineret problem ikke er en nødvendighed. Derfor foreslås følgende tiltag:

2. Et landsdækkende tilbud for unge, hvor der er mulighed for at få rådgivning af sundhedsprofessionelle, socialrådgivere og psykologer om køn, krop, sex og seksualitet i bred forstand og med mulighed for terapeutiske samtaler for unge, som har haft uønskede seksuelle erfaringer. For at nå de unge med uønskede seksuelle erfaringer er det centralt, at unge har mulighed for at henvende sig med forskellige problemstillinger, som ikke handler om dette. Derved kan man nå unge, som ikke selv har identificeret en uønsket seksuel erfaring som vold. Et sådant landsdækkende tilbud eksisterer pt. ikke, men en mulig model er et tilbud som Ungdomsmodtagelsen i Halsnæs, som er opbygget efter en landsdækkende model i Sverige.⁹

⁹ Læs mere om Ungdomsmodtagelsen her: <http://www.ungdomsmodtagelsen.dk/> og den svenske model her: <http://www.umo.se/Att-ta-hjalp/Ungdomsmottagning/>
Besøgt d. 4. maj, 2016

3. Metode

Feltarbejde

Nærværende undersøgelse er baseret på empiri indsamlet gennem deltagerobservationer, fokusgruppeinterviews og individuelle interviews fra februar 2015 til januar 2016. Der er gennemført deltagerobservationer på to ungdomsmodtagelser i Halsnæs og Frederiksberg Kommune, et alment gymnasium (STX), et handelsgymnasium (HHX) og en teknisk skole i Region Hovedstaden. På hver ungdomsuddannelse fulgte jeg en klasse. Klasserne blev udvalgt i samarbejde med studievejledere på skolerne, og der blev lagt vægt på, at fordelingen på køn og etnicitet repræsenterede den typiske sammensætning på skolen. Deltagerobservationerne gav en central indsigt i forskellige former for ungdomsliv, og i hvordan emner som sex, seksualitet og uønskede seksuelle erfaringer indgår i de unges daglig dag i både verbal og non-verbal interaktion. Derudover har feltarbejdet fungeret som et led i at opbygge et fortroligt forhold til de unge, hvilket er nødvendigt for at gennemføre såvel fokusgruppein-

terview som individuelle interview (DeWalt, et al. 1998). På ungdomsmodtagelserne deltog jeg i samtaler mellem personale og den unge og talte med unge i venteværelset om deres forhold til ungdomsmodtagelsen, seksualundervisning i skolen og holdninger og kendskab til at sende seksualiseret billedmateriale – på engelsk kaldet *sexting*. De unge blev ikke spurgt til deres henvendelsesårsag, men enkelte unge valgte, hvis jeg sad alene med dem i venteværelse, at fortælle mig om uønskede seksuelle erfaringer, som de havde haft. Nogle af disse unge deltog efterfølgende i et individuelt interview.

Rapporten bygger hovedsageligt på analyser fra fokusgruppeinterviews og individuelle interviews med de unge, mens deltagerobservationer har fungeret som en måde at få indblik i den måde, hvorpå uønskede seksuelle erfaringer som f.eks. deling af nøgenbilleder indgår i de unges dagligdag.

Tabel 1. Oversigt over feltarbejde

Sted	Tidspunkt	Antal dage
Ungdomsmodtagelse Frederiksberg	Februar - marts 2015	9
Ungdomsmodtagelse Halsnæs	Februar - marts 2015	7
Alment gymnasium (STX)	April 2015	19
Teknisk skole	September - november 2015	20
Handelsgymnasium (HHX)	November - december 2015	19
Samlet antal dage		74

Fokusgruppeinterview

Der er gennemført to runder fokusgruppeinterview med unge på de tre ungdomsuddannelser samt på en produktionsskole, hvor jeg ikke gennemførte feltarbejde. Sidstnævnte blev inkluderet, idet det ikke var etisk forsvarligt at sammensætte unge fra ungdomsmodtagelserne til et fokusgruppeinterview, da de unge hen-

vender sig anonymt hertil. Ved at inkludere fire forskellige typer ungdomsuddannelser er der forsøgt sikret en repræsentation af unge, som er forskellig på baggrund af køn, alder, etnicitet og socioøkonomisk baggrund. Fokusgruppeinterview er en velegnet metode til at undersøge personers antagelser, holdninger og opfattelser af et emne, da deltagerne tit stiller spørgsmål til

hinandens synspunkter og derved opfordres til at argumentere for deres perspektiver (Justesen and Mik-Meyer 2010). Dermed giver fokusgruppinterviewet et indblik både i variationerne i deltagernes holdninger og opfattelser, i hvad der betinger disse, og hvordan der kollektivt kan skabes og reproducere opfattelser. I forhold til nærværende rapport har fokusgruppinterviewene givet indsigt i, hvordan de unge opfatter forskellige former for uønskede seksuelle erfaringer, hvad der har betydning for deres holdninger til erfaringens strafbarhed og deres anmeldelsestilbøjelighed.

Alle elever på ungdomsuddannelserne inviterede jeg selv til at deltage i fokusgruppinterview med undtagelse af eleverne på produktionskolen, hvor det var en kontaktperson, der præsenterede eleverne for projektet. Alle unge

blev gjort opmærksom på formålet med projektet, at deres deltagelse var frivillig og anonym, og at de til hver en tid kunne trække deres udtalelser tilbage. Alle unge fik efter hvert fokusgruppinterview en liste med rådgivningssteder for unge udsat for vold – herunder seksuel vold.

Alle fokusgruppinterview blev gennemført kønsopdelt af etiske hensyn, da jeg i forbindelse med en tidligere undersøgelse om kærestevold havde erfaret, at nogle piger foretrækker at snakke om dette i kønsopdelte grupper. Antallet af drenge og piger varierede fra fokusgruppe til fokusgruppe, og der var næsten altid unge, som enten var syge eller meldte afbud til gruppinterviewet samme dag. Ni af de fjorten unge, som deltog i et individuelt interview, deltog også i fokusgruppinterview.

Tabel 2. Oversigt over unge i de to runder fokusgruppinterviews

Skole	Alder	Antal piger	Antal drenge	Antal FG
Produktionsskole	16 - 24 år	8	7	4
Alment gymnasium (STX)	16 - 19 år	14	6	8
Teknisk skole	17 - 27 år	7	4	3
Handelsgymnasium (HHX)	15 - 19 år	8	10	4
I alt		37	27	19
Samlet antal unge		64		

Antallet af deltagere i fokusgruppinterviewene i tabel 2 refererer til det samlede antal piger og drenge, som deltog i de to fokusgruppinterviewrunder. I flere tilfælde var der enkelte unge, som kun deltog i ét fokusgruppinterview. I hver klasse var der også elever, som ikke valgte at deltage i fokusgruppinterviewene. Antallet af deltagere varierede fra to til ni, typisk anbefales det at have mindre grupper, når det drejer sig om sensitive emner (Halkier 2008). I hovedparten af fokusgruppinterviewene var der mellem fire og syv deltagere.

På hver skole gennemførtes to runder fokusgruppinterview med de unge. Den første runde havde til formål at afdække de unges forventninger til seksuel aktivitet i forskellige

relationer og kontekster, opfattelser af gode og dårlige seksuelle erfaringer, holdninger til forskellige former for uønskede seksuelle erfaringer og begrebsliggørelse heraf, forhandlinger og tolkninger af samtykke til sex, opfattelser af skyld, ansvar, straf og anmeldelsestilbøjelighed. Den anden runde havde til formål at dels følge op på unges opfattelser og holdninger fra den første runde fokusgruppinterview og dels undersøge de unges opfattelser af begreber som offer og krænker, erfaringer med seksualundervisning, idéer til forebyggelse af seksuel vold og holdninger til danske og udenlandske kampagnetiltag, bl.a. fra Center for Voldtægts ofre ved Aarhus Universitetshospital.

I den første runde fokusgruppeinterview præ-senteredes de unge for tre fiktive historier, som omhandlede, 1) at dele nøgenbilleder, 2) at true sig til sex, og 3) at beføle, kysse og evt. have sex med en stærkt alkoholpåvirket person mod dennes vilje. De unges opfattelser af strafbarhed og anmeldelsestilbøjelighed blev diskuteret for alle tre fiktive historier, og jeg undersøgte, hvilken betydning forhold, såsom køn, alder, seksualitet og kontekstuelle omstændigheder har for de unges holdninger. De tre fiktive historier er inspireret af virkelige hændelser og er gengivet i kapitel 4 side 20.

Denne rapport bygger på empiri fra begge runder af fokusgruppeinterviews, idet der er i flere af fokusgruppeinterviewene blev fulgt op på de unges holdninger og opfattelser i anden runde. Alle unge blev forud for interviewet anmodet om ikke at fortælle egne erfaringer, men gerne referere til venners eller bekendtes erfaringer. Der blev således ikke spurgt direkte til de unges egne erfaringer i fokusgruppeinterviewene for at beskytte de unge mod offentliggørelsen af disse, dog valgte flere unge alligevel at dele uønskede seksuelle erfaringer, såsom at føle sig presset til sex, spredning af nøgenbilleder, seksuel befaling og seksuel intimiderende og uanstændig tilnærmelser i det offentlige rum. Enkelte fortalte mig også efterfølgende om voldtægtserfaringer. I hver fokusgruppe havde flere unge typisk også kendskab til andre unge, som havde været udsat for forskellige former for seksuel vold, som de inddrog som referenceramme for de opfattelser og holdninger, de gav udtryk for.

Individuelle interview

På baggrund af deltagerobservationer og fokusgruppeinterview identificerede jeg unge, som havde været udsat for seksuel vold. Jeg forsøgte så vidt muligt at rekruttere unge med forskellige typer af uønskede seksuelle erfaringer. Det vil sige, at jeg ikke gennemførte individuelle interview med alle unge, som havde været udsat for seksuel vold. Der var desuden unge, som ikke ønskede at stille op til et individuelt interview, hvilket i særdeleshed gjaldt unge, som jeg ikke selv havde en relation til, men

som var venner eller bekendte til de unge, som jeg fulgte på skolerne. Dette forhold understreger nødvendigheden af at lave deltagerobservationer for at opbygge fortrolighed mellem forsker og informant, når forskningen omhandler sensitive meninger som seksuel vold. Netop dette forhold gjorde også, at jeg kun var i stand til at interviewe ganske få udøvere af seksuel vold, da de ofte var venner eller bekendte til de unge, som jeg fulgte på skolerne.

I alt interviewede jeg ni unge med uønskede seksuelle erfaringer (otte piger og en dreng) i alderen 17 til 25 år. I rekrutteringen af udsatte sigtede jeg efter en kønsfordeling på cirka 75 procent piger og 25 procent drenge¹⁰, men opnåede kun en fordeling på 90 procent piger og 10 procent drenge. Dette skyldes, at de mandlige udsatte, som jeg blev bekendt med, ikke ønskede at deltage. Fire af de udsatte havde tillige været udsat for seksuelle overgreb i barndommen, hvilket jeg ikke var bevidst om forud for interviewene. Disse overgreb indgår ikke i denne undersøgelse og var heller ikke noget, som de udsatte ønskede at tale om i interviewene. Formålet med de individuelle interview var primært at afdække, hvordan de udsatte havde erfaret og oplevet de uønskede seksuelle erfaringer, hvordan de begrebssatte disse, hvordan de tolkede og opfattede deres erfaringer i forhold til at være udøver og udsat, om de opfattede deres erfaringer som strafbare, hvordan de handlede i forhold til at håndtere erfaringerne, herunder om de talte med nogen om disse, hvad omgivelsernes reaktioner herpå i givet fald havde været, og om de havde anmeldte deres erfaringer til politiet.

Foruden de ni, der havde været udsat for seksuel vold, interviewede jeg også fem drenge i alderen 16 til 24 år, som havde kendskab til såvel udøvere som udsatte. Tre af drengene havde endvidere selv erfaringer, som kan ru-

¹⁰ Den estimerede fordeling på 75 procent kvindelige udsatte og 25 procent mandlige udsatte er bestemt ud fra en undersøgelse fra Statens Institut for Folkesundhed, der viser, at 4,7 procent af drengene og 18 procent af pigerne havde haft én eller flere uønskede seksuelle erfaringer med jævnaldrende Helweg-Larsen, Karin, Nina Maria Schütt, and Helmer Bøving Larsen 2009 Unges trivsel år 2008. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb og vold i barndom og tidlig ungdom. København, Statens Institut for Folkesundhed. Syddansk Universitet.

bricere dem som udøvere i den forstand, at de på forskellige måder har medvirket til seksuelle handlinger, som de ikke havde den anden parts samtykke til. Det var f.eks. deling af seksualiseret billedmateriale. Det er vigtigt at understrege, at ingen af drengene selv identificerede sig som udøvere. Ligeledes havde én af de udsatte piger også selv delt en anden piges nøgenbillede, og hun kan dermed også rubriceres som

udøver, men hun er ikke blevet interviewet om denne erfaring. De individuelle interviews med de fem drenge tog udgangspunkt i erfaringer, som jeg havde fået kendskab til i fokusgruppeinterviewene, og i to tilfælde var der tale om drenge, som selv viste interesse for at deltage, men som ikke gik i den klasse, jeg fulgte. Alle de unges erfaringsgrundlag er skitseret i tabel 3.

Tabel 3. Oversigt over individuelle interview med unge

Pseudonym	Køn	Erfaringsgrundlag	Har anmeldt seksuel vold til politiet?
Anna	Pige	Voldtaget af mandlig ven og udsat for voldtægtsforsøg af fremmed mand. Udsat for uønskede seksuelle henvendelser fra unge mænd over sociale medier. Tvunget gentagende gange til sex af tidligere kæreste.	Nej
Caroline	Pige	Voldtaget oralt, udsat for kvælning og fysisk vold af en mandlig bekendt. Voldtægtsforsøg af bekendt. Udsat for intimiderende tilnærmelser i det offentlige rum af ukendt mand.	Nej
Alberte	Pige	Voldtaget to gange af bekendte. Voldtaget af mandligt familiemedlem flere gange. Har følt sig presset til sex af mandlige venner. Har en veninde, der er blevet udsat for drugrape.	Nej
Dagmar	Pige	Voldtaget af mandlig ekskæreste. Udsat for seksuel chikane herunder berøring på kroppen på arbejdsplads. Kender pige, der er blevet voldtaget af kæreste.	Ja, men kun voldtægten.
Frida	Pige	Voldtaget gentagne gange af daværende mandlig kæreste og udsat for fysisk vold af samme.	Nej
Laura	Pige	Voldtaget af en mandlig bekendt. Gruppevoldtaget og udsat for fysisk vold af ukendte drenge.	Ja, men kun gruppevoldtægten
Maja	Pige	Voldtaget gentagne gange af daværende mandlig kæreste og voldtaget en gang af nuværende mandlig kæreste.	Nej
Mathilda	Pige	Befølt på kroppen og udsat for seksuel intimiderende adfærd af en ukendt mand. Har modtaget uønskede seksuelle henvendelser på sociale medier med krænkende sprogbrug. Kender piger, som har fået spredt nøgenbilleder på sociale medier. Har selv delt film med seksuelt overgreb mod en pige.	Ja, men kun befølingen.
Jonathan	Dreng	Voldtaget oralt af ukendt kvinde. Har følt sig seksuelt udnyttet af tidligere kvindelig kæreste. Kender drenge, som har fået delt nøgenbilleder af andre drenge.	Nej
Martin	Dreng	Kender pige, som er blevet voldtaget. Har haft drengevenner, som har udøvet drugrapes.	Nej
Oliver	Dreng	Har selv oplevet at overtræde en piges seksuelle grænser. Kender drenge, som deler nøgenbilleder.	Nej
Izmet	Dreng	Har selv delt nøgenbilleder. Kender dreng, som blev anmeldt for voldtægt men uden sigtelse.	Nej
Nazif	Dreng	Kender drenge som har delt nøgenbilleder.	Nej
Joachim	Dreng	Har selv følt sig presset til sex første gang. Kender pige, som er blevet voldtaget.	Nej

Analyse

Projektet tager afsæt i en social konstruktivistisk tilgang til viden. Hermed forstås, at videnskabelig viden ikke eksisterer uafhængigt af den tilblivelsesproces, som den er indlejret i, og forskerens positionering. Denne videnskabsteoretiske tilgangs præmis er således, at der ikke eksisterer nogen objektiv viden, som kan indfanges gennem videnskabelig praksis. I stedet er videnskabelig viden produktet af en dialogisk proces mellem forsker, felt og informanter (Longino, et al. 2002; Schwandt 2000). Helt konkret har jeg taget afsæt i en diskursanalytisk fremgangsmåde, hvor fokus er på den måde, hvorpå forsker og informanter skaber sammenhæng mellem objekter, sprog og handlinger. Diskurser er her forstået som *'strukturerende overbevisninger, rationaliteter, logikker og vidensformer, som alle samfundsborgere forholder sig til, når de træffer beslutninger, argumenterer og prioriterer'* (Widerberg 2002). For at begribe de unges opfattelser og holdninger til uønskede seksuelle erfaringer og deres konkrete handlinger i relation hertil inddrager jeg Simon og Gagnons *sexual script* teori (Simon and Gagnon 1984; Simon and Gagnon 1986). Teorien bygger på en antagelse om seksualitet som en social konstruktion, hvor scripts fungerer som en måde at begrebsliggøre, hvordan seksuelle handlinger bliver formet og forandret på tre niveauer; 1) kulturelle scripts i samfundet, 2) interpersonelle scripts mellem aktører, og 3) intrapsykeiske scripts i individuelle aktører (Simon and Gagnon 1986). Diskurser om seksualitet manifesteres i scripts, som muliggør og tilbyder forskellige positioner og handlingshorisonter for aktørerne (Beres 2014). Diskurser afspejler således, hvordan antagelser omkring seksualitet konstrueres i en given historisk, social og situationel kontekst og kommer til udtryk i bestemte kulturelle scripts for handling. I undersøgelsen er fokus på den måde, unge forstår og forholder sig til uønskede seksuelle erfaringer gennem tale og handlinger, og hvordan de i den forbindelse trækker på og reproducerer mere eller mindre dominerende horisonter for handlinger begrebsliggjort som scripts (Beres 2014; Haavind 2000; Widerberg 2002). Når jeg i undersøgelsen bru-

ger begrebet scripts, refererer det til kulturelle scripts på samfundsniveau.

I forhold til køn tager undersøgelsen afsæt i en social konstruktivistisk tilgang hertil, der bygger på en skelnen mellem medfødt køn (biologisk køn), kønsidentitet (subjektiv oplevelse) og kønsrolle (samfundsmæssige normer). Fra denne teoretiske position er antagelser og normer for køn konstrueret socialt, kulturelt og historisk. Feminin eller maskulin adfærd tillæres således i opvæksten gennem eksempelvis kropssprog. Køn er derfor ikke en stabil og universel kategori, men en tredimensionel betegnelse for nogle foranderlige roller og positioner, der kan ændre sig over tid og fra kontekst til kontekst (Johansen et al. 2015; Roth et al. 2006; West and Zimmerman 1987). I denne analyse er fokus på den måde diskurser om køn og sammenhængen mellem køn og seksualitet manifesterer sig i forskellige scripts, som er handlingsanvisende for piger og drenge i seksuelle scenarier.

I bearbejdningen af det empiriske materiale har jeg benyttet det kvalitative analyseprogram NVivo10 som redskab til at kode og derigennem organisere materialet. Kodningen har taget afsæt i en deduktiv strategi med koder defineret ud fra forskningsspørgsmålene. Hovedparten af koderne er dog udviklet induktivt på baggrund af gennemlæsninger af det empiriske materiale.

Kvalitetsrefleksion

I kvalitativ forskning er kvalitetskriterier forbundet med andre metodiske overvejelser end i en kvantitativ forskning, hvor man f.eks. laver en spørgeskemaundersøgelse. I undersøgelsen indgår unge med forskellige køn, alder, etnicitet, social klasse og uddannelsesmæssig tilhørighed for at undersøge, hvilken betydning disse forhold spiller for deres opfattelser, holdninger og erfaringer hertil. For at sikre undersøgelsens pålidelighed er der benyttet samme fokusgruppeinterviewguides på tværs af uddannelsesretninger og samme interviewguide til de udsatte. De seks drenge, som er blevet individuelt interviewet, er der benyttet lidt

forskellige interviewguides til, idet det ikke altid var klart inden interviewet, hvilke erfaringer de havde. Validiteten af undersøgelsen er forsøgt styrket ved at benytte forskellige metodetilgange og inkludere unge fra forskellige uddannelsesretninger for derigennem at undersøge, hvordan de unge forholder sig til emnet afhængig af konteksten. Derudover har jeg forsøgt at spørge til de unge om erfaringer, som jeg har hørt fra andre unge, for at validere fundene på tværs af uddannelserne.

(Hammersley and Atkinson 2007; Riis 2012). Fundenes generaliserbarhed er søgt verificeret ved at dels sammenligne med fund fra andre danske undersøgelser, dels internationale undersøgelser.

Etik

De unge, lærere, skolens ledelse samt medarbejdere på de to ungdomsmodtagelser blev informeret om, at det, de unge fortalte mig, var fortroligt. Alle unge, som har deltaget i fokusgruppeinterview eller individuelt interview har fået en liste med relevante rådgivninger for unge, der har oplevet eller udøvet seksuel vold. Jeg har anonymiseret citater i den udstrækning, det var nødvendigt, for at sløre detaljer, som kan afsløre informanternes identitet. For at fremme læsevenligheden af citaterne har jeg ændret ordstilling eller forkert brug af metaforer, men jeg har ikke foretaget meningsforstyrrende ændringer.

4. Undersøgelsens resultater

I de følgende afsnit præsenteres undersøgelsens resultater inddelt i to hovedkapitler:

1. Den strafbare seksuelle vold
2. Om at anmelde seksuel vold

I undersøgelsen har jeg i forbindelse med første runde fokusgruppeinterviews brugt tre vignetter for at få de unge til at diskutere deres opfattelser, kendskab og holdninger til uønsket seksuel aktivitet uden at skulle bringe deres egne personlige erfaringer på banen i plenum. Denne metode er benyttet af etiske hensyn for at beskytte interviewdeltagerne mod at offentliggøre egne personlige erfaringer, som de senere

vil fortryde (Barter and Renold 2000). Samtidig blev de unge opfordret til at tale om erfaringer fra deres omgangskreds. De tre fiktive historier er gengivet nedenfor og er i resultatafsnittene refereret til som case I, II og III. De tre cases er inspireret af virkelige hændelser og deres troværdighed blev bekræftet af de unge, som ofte kendte til lignende historier fra venner eller bekendte. Casene er valgt, fordi de repræsenterer tre forskellige former for uønskede seksuelle erfaringer, som unge kan opleve. For alle tre historier blev der spurgt til de unges opfattelser af scenarierne, i så fald der blev ændret på forhold som køn, seksualitet og alder.

CASE I

Tau og Miriam har været kærester i to år og går på samme skole. Deres forhold er gået dårligt de sidste par måneder, og Miriam er langsomt begyndt at få følelser for en af Taus venner, Kasper. Til en fest kysser Miriam med Kasper. Tau får det efterfølgende at vide og slår op med Miriam. Efter nogle uger finder Miriam ud af, at Tau sender nøgenbilleder af hende rundt til sine venner. Både drenge og piger på skoler begynder at tale om billederne, som hun har sendt til Tau, den gang de var kærester. Miriam begynder langsomt at blive væk fra timerne i skolen, og hun holder op med at komme til sociale arrangement med sine venner.

CASE II

Sofie og Sami er begge 16 år. Da de har været kærester i fire måneder, vil Sami gerne have sex med Sofie, men hun føler sig ikke helt klar til det, for hun har ikke haft sex før. Sami synes, det er lidt irriterende, at Sofie ikke er klar, så han plager hende, når de er sammen, og forsøger at få hende til også at ville have lyst til sex. Det virker dog ikke rigtig, for Sofie føler sig ikke mere klar af den grund, og hun føler sig lidt presset af Samis plageri. Da de har været sammen i et halvt år, siger Sami til Sofie, at hvis hun ikke går i seng med ham, så slår han altså op med hende. Det bliver Sofie helt vildt ked af at høre, og hun bliver så bange for at miste Sami, så hun går i seng med ham, selvom hun egentlig slet ikke har lyst.

CASE III

Sara og Nicolas er begge 19 år og går i samme klasse. Til en fest hos Nicolas bliver Sara meget fuld og får det dårligt. Nicolas hjælper Sara i seng på sit værelse. Om natten vågner Sara ved, at Nicolas kysser hende, hun skubber ham væk og fortæller ham, at hun ikke vil være sammen med ham. Derefter lægger de sig begge til at sove. Senere på natten vågner Sara ved, at Nicolas tager tøjet af hende og tager på hendes kønsdele. Sara føler sig stadig ret fuld og prøver at sige noget, men kan ikke rigtig formulere noget. Sara lukker øjnene og vender sig om og håber, at Nicolas lader hende være. Hvad tænker I, at der sker nu?

4.1 Den strafbare seksuelle vold

Dette kapitel belyser de unges opfattelse af strafbarhed i relation til seksuel vold. Kapitlet er inddelt i fire underafsnit, som omhandler, 1) karakteren af de unges uønskede seksuelle erfaringer; 2) de unges distinktioner mellem strafbare og ikke-strafbare uønskede seksuelle erfaringer, 3) fire scripts, som fungerer som fortolkningsramme for de unges opfattelse af strafbarhed, og 4) de unges opfattelse af udøvere.

Seksuel vold – et sammensat fænomen

De unges uønskede seksuelle erfaringer rummer et bredt spektrum af seksualiserede handlinger fra såvel jævnaldrende som voksne. Dette spektrum af erfaringer vidner om, at begrebet seksuel vold på samme måde som fysisk vold eller psykisk vold betegner et fænomen, som er sammensat af mange forskelligartede handlinger. Det er et foranderligt fænomen, som kan tage nye former, f.eks. digital billedspredning, og er ikke begrænset til handlinger defineret i straffeloven. Seksuel vold er således meget bredere end den almene association med voldtægt. Det empiriske materiale tegner et tydeligt billede af fænomenets sammensatte karakter. Nedenstående liste viser de forskelligartede former for uønskede seksuelle erfaringer, som de unge enten selv har haft eller kender andre unge, som har haft, men som ofte ikke begrebsliggøres som seksuel vold af de unge selv.

1. At opleve seksuelt krænkende og nedværdigende sprog (f.eks. 'luder' eller 'ho')
2. At modtage uønskede nøgen- og/eller seksuelle billeder (digital blotteri f.eks. via Snapchat eller sms)

3. At føle sig manipuleret eller presset til at sende seksuelle billeder (f.eks. via Snapchat eller sms)
4. At få spredt egne nøgen- eller seksuelle billeder (hævnporno)
5. At få uanstændige og intimiderende seksuelle tilnærmelser i det offentlige rum
6. At blive berørt på kroppen mod egen vilje
7. At blive manipuleret og/eller psykisk presset til seksuel aktivitet
8. At blive tvunget og/eller truet til seksuel aktivitet
9. At blive tvunget til seksuel aktivitet og udsat for fysisk vold i forbindelse hermed

Disse former for uønskede seksuelle erfaringer er også beskrevet i andre undersøgelser som en del af fænomenet seksuel vold. Dog er spredning af nøgenbilleder ofte ikke inkluderet, da det stadig er en relativ ny form for seksuel vold (Control and Prevention 2012; Kelly 1988; McMahon 2011; Sanday 1996). De unges uønskede seksuelle erfaringer og kendskab hertil viser, at der oftest er tale om en kønsbaseret voldsform, hvor det i overvejende grad er piger, som oplever at blive udsat herfor af drenge/mænd. Til trods for at de unges kendskab til og erfaringer primært falder inden for denne kønnede diskurs, er det vigtigt at pointere, at det empiriske materiale også viser, at der er enkelte drenge, som har været udsat for seksuel vold af drenge, og piger, som har været udøvere heraf. En uundgåelig del af at forstå seksuel vold er derfor at forstå, hvordan køn er indlejret i de unges voldserfaringer (Kelly 1988; Merry 2011; Sørensen 2013).

Generelt misbilliger de unge de første former for seksuel vold (punkt 1-7) i mindre grad, alt afhængig af kontekst og relation mellem udsat og udøver, end handlinger som punkt 8 og 9, fordi de (punkt 1-7) opfattes som mindre krænkende og til tider harmløse. Nogle forskere peger på, at dette er problematisk, fordi et centralt led i bekæmpelsen af seksuel vold ligger i at forstå, hvordan de mere subtile og tilsyneladende harmløse handlinger bidrager til en kultur, der tolerer de fysiske former for seksuel vold (McMahon 2011; McMahon and Farmer 2011).

Betingelser for strafbarhed

I den første fokusgruppeinterviewrunde er de unge blevet spurgt om deres opfattelse af strafbarhed for hver af de tre cases (case I, II, III), ligesom alle de unge, der deltog i individuelt interview, er blevet spurgt om, hvorvidt de opfatter deres egne erfaringer som strafbare. Der er ikke altid enighed hverken internt i fokusgrupperne eller på tværs af interviewene i forhold til, hvad der opfattes en strafbar uønsket seksuel handling. De unge benytter typisk to forhold til at vurdere, hvorvidt de finder en voldshandling strafbar. Det ene er *voldens skadevirkning* på den udsatte, og det andet er den udsattes *mulighed for at undgå volden*, hvor den sidstnævnte ofte har større indflydelse end den førstnævnte.

Blandt de unge med egne erfaringer er skadevirkningerne for flere afgørende for, om de opfatter det, de har været udsat for, som en strafbar handling. Udsatte med voldtægtserfaringer ligger typisk vægt på den fysiske smerte og de efterfølgende psykiske konsekvenser, som volden har haft for dem, som grundlag for vurdering af voldens strafbarhed. Men det er ofte en erkendelsesproces at identificere handlingen som voldtægt, fordi de i de fleste tilfælde har haft en nær relation til voldsudøveren og/eller har haft begrænset seksuel erfaring, da volden finder sted. Således kan den relationelle kontekst og egne seksuelle erfaringer påvirke deres opfattelse af voldens mulige strafbarhed.

For de unge, som ikke oplever, at handlingerne har påført dem nogen direkte fysisk smerte eller langvarige psykiske konsekvenser, er det generelt svært at vurdere handlingerne som strafbare. Her svarer to unge, som har været udsat for henholdsvis intimiderende uønsket seksuel berøring og oral voldtægt, på spørgsmålet om, hvorvidt de opfatter det de har været udsat for, som strafbart.

”Altså, jeg ved ikke. Jeg synes i hvert fald ikke, at det burde være i orden [den intimiderende seksuelle berøring]. Men det er heller ikke noget, jeg synes, at man kan komme i fængsel for. [...] Fordi, at han har jo ikke som sådan... han har jo ikke gjort noget på mig, som er gået mega meget ud over mig. Altså, han har jo ikke gjort noget, der sådan der har skadet mig som sådan. Men altså, det kunne godt være, han kunne finde på det, hvis det så var, at jeg ikke var løbet ud af bilen. Så det er da sådan lidt. Jeg ved ikke helt, fordi jeg synes jo, at han skal straffes på en eller anden måde, men det er bare svært at sige hvordan, når det er sådan noget dér.”

(Individuelt interview, Mathilda)

”[...] Når jeg ser objektivt på, hvad jeg selv har sagt, så siger jeg noget andet. For der siger jeg, at når jeg har følt sådan her, så synes jeg ikke, det skal være strafbart. Det er jo det, jeg siger. Jeg følte ikke, at det var så voldsomt, og derfor synes jeg ikke, det skulle være strafbart. Men fra det andet synspunkt [objektivt] så er det fuldkommen strafbart. [...] Hvis du bare hører, at der er én, der er blevet forulempet på et toilet, ligesom jeg er blevet, så er det strafbart.”

(Individuelt interview, Jonathan)

I fokusgrupperne vurderer en del unge ligeledes voldens strafbarhed ud fra de konsekvenser, som handlingerne kan have for den udsatte. I forhold til deling af nøgenbilleder (case I) mener de unge, at det kan have alvorlige og langvarige konsekvenser for den udsatte, hvis billederne bliver tilgængelige på internettet. Enkelte unge på tværs af fokusgrupperne italesætter delingen som en ”blufærdighedskrænkelser” og ”krænkelser af en persons privatliv”. En del påpeger, at billederne kan påvirke den

udsattes muligheder for at få et job senere hen i livet. Enkelte har erfaringer fra veninder, for hvem det har haft alvorlige psykiske og sociale konsekvenser til følge, eksempelvis selvmordstanker og isolation fra omverdenen. Men samtidig er der også i fokusgrupperne en tendens til at vurdere strafbarheden i relation til den udsattes egen mulighed for at undgå volden. Der er derfor ikke entydig enighed i fokusgrupperne om, hvorvidt det er en strafbar handling at dele nøgenbilleder, da volden bliver muliggjort af, at den udsatte selv har delt billederne med udøveren.

Interviewer: Hvis I tænker på de her tre historier [case I-III], er der så nogen af dem, som I tænker er strafbare?

Nikolaj: Det med de dér billeder, det synes jeg burde være strafbart, for det synes jeg er ret slemt. Man ser det også på internettet hele tiden, sådan nogle piger, hvor deres nøgenbilleder er blevet lagt ud på nettet.

Interviewer: Det ser I tit? Nogen du kender?

Nikolaj: Ja, jeg ser det ret tit. Ja, både nogen jeg kender og ikke kender. For eksempel hende dér Amanda Todd [fra Canada], hun begik jo selvmord og blev kendt i hele verden. Det kan virkelig ødelægge meget. [...]

Labib: Jeg ved ikke en gang om nogen af de der ting [casene] skulle være strafbare, for man er også sådan selv lidt ude om det. Nøgenbilleder sender man jo selv i starten.

Viktor: Ja, man sender dem jo selv i første omgang.

Labib: Der er jo ingen garanti for, at han ikke sender det ud. Det er jo bare tillid.

Nikolaj: Jeg synes helt klart, at det er den værste.

Labib: Ja, det er den værste at blive udsat for, men jeg ved ikke, om man decideret kan straffe det.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Selvom der for en stor del af de unge er enighed om, at deling af andres nøgen- eller seksualiserede billeder uden samtykke ikke er acceptabel adfærd, argumenterer både piger og drenge for, at den udsatte selv bærer en del af ansvaret for volden. Som international forsk-

ning viser, er *sexting* – det vil sige frivilligt at sende og modtage seksuelt indhold elektronisk på sociale medier eller via smartphone – også udbredt her blandt piger og drenge. Det kan have karakter af at være; 1) humoristisk mellem venner eller veninder, 2) flirt mellem unge, eller 3) seksuel interaktion i et kæresteforhold (Burkett 2015; Drouin, et al. 2013; Hasinoff 2013). For en del drenge er det forholdsvis almindeligt at modtage billeder af helt eller delvist nøgne piger fra andre drenge eller piger. En del er også bekendt med forskellige internetsider eller Snapchat-grupper, hvor sådanne billeder bliver delt drenge imellem. I de fleste tilfælde sker denne deling uden de fotograferede pigers samtykke. Flere piger og drenge kender også til en videofilm, hvor en pige bliver udsat for seksuelle overgreb af flere drenge, og som er delt uden pigens samtykke af såvel piger og drenge. Udbredelsen af sexting gør det svært for de unge at skelne den strafbare fra den ikke-strafbare handling, da fænomenet har normaliseret den ikke-samtykke-baserede deling. Så selvom den ikke-samtykkebaserede deling af nøgenbilleder fordømmes af størstedelen af de unge, giver en del drenge udtryk for, at det vil være urealistisk at straffe alle, der modtager og videredeler billederne. I en samtale med fire drenge om deres erfaringer med at være medlem af et forum på nettet, hvor sådanne billeder deles, skelner drengene mellem to positioneringer; at være henholdsvis passivt eller aktivt medlem. Det vil sige, om de blot ser på billeder eller også deler egne billeder i gruppen.

Alle fire drenge har været medlemmer af gruppen, men Noah har meldt sig ud igen, fordi han mener, at det er ulovligt, og fordi han kom til at tænke på pigerne derinde. Han forklarer, at han jo godt vidste, at de [pigerne] jo ikke selv havde bedt om at blive lagt op. Victor siger, at han stadig er med "for det er jo meget sjovt, det er bare sådan for sjov." Han er bare passivt medlem. Det vil sige, at han ikke deler nogen billeder. Han bliver lidt betænkelig, da Noah angiver, at det er det ulovlige i det, som var årsag til, at han meldte sig ud. Nikolaj beroliger ham, "der kan altså ikke ske noget, når bare man er der passivt Vic-

tor.” Drengene fortæller, at der er mange forskellige årsager til, at man er med i sådan en gruppe og nogle ligger billeder op. Noah fortæller, at det nogle gange har været sådan lidt ”hævnporno-agtig”. For eksempel når en dreng skriver ”se min bitch-ekskæreste.”, mens andre bare deler ”fordi det er sjovt”. Nikolaj forklarer, hvorfor de synes, at det er sjovt og spændende med billederne og videoerne; ”Det er ligesom et trafikuheld, hvor man jo heller ikke lige kan lade være med at kigge, selvom det ikke er fedt, dét der er sket.”

(Feltnoter, samtale med drenge)

For drengene opstår der i dialogen en form for konsensus om, at der forskel på deres egne *passive* handlinger, der har karakter af voyeurisme, og de andre drenges *aktive* handlinger i forhold til at dele nøgenbilleder i forummet, og hvor den passive deltagelse indirekte fratager drengenes ansvar for delingen af nøgenbillederne. Samtidig illustrerer interaktionen mellem drengene også, at de er i stand til at påvirke hinanden, da Noahs argument om ulovlighed giver anledning til refleksion hos en af drengene. I tråd med ovenstående diskussion skelner en del drenge også mellem at dele sådanne billeder med deres nærmeste venner og dele dem med offentligheden på nettet, hvor sidstnævnte anses for at være en uacceptabel handling. Jo flere der ser billederne, desto værre for den udsatte. Her er det igen konsekvenserne for den udsatte, som drengene bruger til at vurdere om delingen er strafbar.

I forhold til at presse en person til sex [case II] og have sex med en alkoholpåvirket person, som har sagt nej [case III], så er en del unge af den opfattelse, at i det omfang den udsatte selv har mulighed for at afværge situationen, kan volden ikke opfattes som strafbar. De opfatter det således generelt ikke som ulovligt at presse sig til sex [case II], eftersom voldens indirekte karakter sandsynliggør, at den udsatte har mulighed for at modsætte sig sex ved f.eks. at gå fra kæresten i case II. Det fik enkelte pige- og drengegrupper til at skelne mellem, hvad nogle betegnede som ”*moralsk ulovlig*” og ”*juridisk ulovlig*”, som pigerne diskuterer nedenfor.

Celina: [...] og så det dér med at true sig til noget, det er jo også ulovligt [case II]. Men de er jo også kærester, og hun går jo også selv med til det, men det er jo ulovligt at true folk. Men det er bare i sammenhængen så – jeg ved ikke, hvordan jeg skal forklare det [afbrydes].

Silja: Der var ikke nogen, der var under 15 år?

Interviewer: Nej.

Vibeke: Så er de ikke under den seksuelle lavalder, og så er det ikke lige så strafbart at true én til sex.

Frida: Men jeg tror ikke, at det er ulovligt sådan juridisk, men [ehh] det er mere moralsk ulovligt. Forstår I?

Interviewer: Hvad vil det sige?

Frida: Moralsk ulovligt det [Silja: Situationsfornemmelse?] Nej, nej. Mennesker de har en morale. Det er menneskeligt at hjælpe andre, men det er ikke menneskeligt at skubbe én ned i søen. [Flere: Ja, smågrin]. Og det er bare ikke moralsk rigtigt at tvinge folk til noget, som de ikke har lyst til, og det ved vi alle sammen godt. Der er rigtigt og forkert, og det at tvinge folk til noget, som de ikke har lyst til, det er en krænkelse af de menneskelige rettigheder, og derfor er det også ulovligt og [Vibeke: Uetisk?] Ja, lige præcis uetisk, mener jeg.

(Fokusgruppeinterview, piger)

I den sammenhæng bliver dét at presse en person til sex og dele andres nøgenbilleder opfattet som umoralske handlinger men ikke juridisk ulovlige, fordi de situationelle omstændigheder gør det svært at frasige den udsatte en vis del af ansvaret. Det følgende afsnit viser hvordan fire kønnede script har betydning for de unges opfattelser af, om den udsatte har mulighed for at undgå volden.

Fire kønnede seksuelle scripts

Diskurser om køn og seksualitet former scripts for handlinger relateret hertil og derigennem for opfattelser af hvem og under hvilke omstændigheder en person kan være udsat for eller udøver af seksuel vold. Dette afsnit viser, hvordan diskurser om køn og seksualitet manifesterer sig i fire forskellige scripts, som har betydning for, om en person kan indtage rollen

som udsat eller udøver af seksuel vold, og om de unge ser en handling som strafbar. Hver af de fire scripts afspejler nogle særlige adfærds- eller handlingsscenarier, der er relateret til forskellige kontekstuelle omstændigheder.

I det empiriske materiale er der identificeret følgende fire scripts:

1. Drengene skal tage seksuelt initiativ.
2. Piger skal vise agtpågivenhed.
3. Piger skal sige rigtigt fra.
4. Piger med en kæreste eller mange sex-partnere siger ikke nej til sex.

De fire scripts er en manifestation af antagelser og overbevisninger om køn, seksualitet og seksuel vold, der skabes og genfortolkes i forskellige diskurser.

Forskning viser, at nyhedsmedier kan have stor indflydelse på diskurser og derigennem på udsattes og udøveres handlings- og fortolkningsmuligheder i forhold til uønskede seksuelle erfaringer, fordi de kan bidrage til at fastholde dominerende diskurser om, hvad der udgør seksuel vold (McMahon 2011; Salkvist 2006; Sampert 2010). Fastholdelsen af bestemte diskurser om køn, seksualitet og seksuel vold kan bidrage til en kultur, der:

- besværliggør udsattes mulighed for at identificere egne uønskede seksuelle erfaringer som seksuel vold og strafbare handlinger,
- påvirker den måde, hvorpå retssystemet og omverdenen møder den udsatte,
- legitimerer udøverens handlinger og gør det muligt for ham/hende at gentage disse.

Det er vigtigt at understrege, at de fire scripts udfordres af diskurser, som producerer andre og modsatrettede scripts. I de følgende under-

afsnit ser jeg nærmere på den måde, de unge italesætter de fire scripts på, når de diskuterer de tre cases, og på hvordan de fire scripts kolliderer med de erfaringer, som nogle unge har med seksuel vold. Opfattelserne er ikke udtryk for stabile og samstemmende scripts hos de unge, men adfærds- eller handlingsscenarier, der kan træde i forgrunden eller baggrunden i diskussionerne og dermed få en mindre eller mere fremtrædende position i forhold til andre scripts. Det analytiske fokus er på disse fire scripts, fordi de kan ses som barrierer i forhold til at opfatte en handling som strafbar. Fælles for de fire scripts er, at de bliver inddraget i diskussionerne uanset de unges køn, alder, etnicitet eller skolekontekst.

Det seksuelle initiativ

Som beskrevet i indledningen til dette kapitel, så er seksuel vold oftest en kønnet voldsform, idet det primært er piger/kvinder, som udsættes herfor af drenge/mænd. Ikke desto mindre så er der også drenge som udsættes for seksuel vold af drenge, drenge som udsættes for seksuel vold af piger og endelig piger, som udsætter andre piger for seksuel vold, for ikke at glemme seksuel vold blandt transpersoner, som dog ikke indgår i denne undersøgelse. De tre cases, som blev anvendt som udgangspunkt for diskussionerne i fokusgruppeinterviewene tager alle udgangspunkt i et scenarie, hvor udøveren er en dreng og den udsatte er en pige. Dermed er casene på sin vis med til at reproducere en diskurs om køn og seksualitet, men for at udfordre dette, blev der tillige spurgt, hvordan de unge forholdt sig til scenariet, hvis rollerne blev byttet om, eller hvis det eksempelvis var to piger eller to drenge. Dermed blev det muligt at undersøge, hvordan scripts kan være forbundet til køn og seksuel orientering.

Generelt er de unges umiddelbare holdning til casene de samme uanset køn eller seksuel orientering, men i diskussionerne skabes der ofte en diskurs om seksualitet, hvor en dreng har sværere ved at blive opfattet som udsat og en pige som udøver. I såvel pige- som drengegrupperne kan spørgsmål, der udfordrer den heteronormative diskurs om køn og seksualitet,

give anledning til latter. Det er især tydeligt i relation til case II og case III, hvor de unge typisk italesætter drenge som nogle der i vid udstrækning altid har lyst til sex, hvilket diskussionen nedenfor er et eksempel på.

Interviewer: Hvad nu hvis vi bytter rollerne om, så det var sådan, at det var Sami, der var jomfru, og Sofie, der havde været sammen med flere, og Sami ikke havde lyst [case II].

Anton: Det ville aldrig ske – aldrig nogensinde ville det ske!

Magnus: Det ville faktisk være lidt svære, for det er typisk drenge, som er mere trængende efter sex, for de har det dér testosteron, og det hormon gør, at man får lyst til at få sex, så derfor vil det være meget underligt, hvis det var pigen, der ville, og ikke drengen.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Diskursen om seksualitet, som noget der er biologisk determineret, manifesterer sig i diskussionen ovenfor i et særligt script for drenges seksuelle adfærd, hvor drenge forventes udvise mere seksuelt initiativ end piger. Diskursen om den biologisk determinerede seksualitet former således forskellige kulturelle scripts for den maskuline kønsrolle, hvoraf et af disse handler om seksuelt initiativ. Nogle unge beskriver inden for samme diskurs, at selv hvis en dreng ikke har lyst til sex, så kan det få sociale konsekvenser for ham, hvis han ikke lever op til disse forventninger. Diskursen om den biologisk determinerede sexlyst kan således besværliggøre drenges mulighed for at afvise sex, fordi de derved ikke lever op til det kønsbestemte script for seksuel adfærd. Som en dreng forklarede: "[...] I drengenes verden, der vil vi helst have sex sådan her [knipser] i et forhold – eller i det hele taget, fordi så føler vi os – ja, ikke som jomfruer, det er ikke så godt at være jomfru som dreng". Denne diskurs går igen på tværs af uddannelsesretninger, men udfordres samtidig af drenge, som selv havde erfaringer med ikke at have lyst til sex hele tiden. Enkelte af de unge kender således drenge, som har følt sig presset til sex og som har oplevet at blive tvunget hertil af drenge eller piger.

Nikoline: Jeg har en veninde, der netop faktisk har gjort dét [siger navnet]. Hun var yngre – 14 år – og der sagde hun til sin bedste ven, at 'hvis du ikke tager min mødom, så skal vi aldrig ses igen'. Den funderede han jo længe over, for han havde ikke lyst, han var ikke parat. Hun gav ham et halvt år, og hun nåede at blive 14 og et halvt. Til sidst fik hun overtalt ham, og de snakker ikke sammen i dag. Han har set, at det var forkert.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Erfaringer som Nikolines udfordrer scriptet om drenges seksuelle initiativ, og den kønsbestemte opfattelse af rollen som udsat og udøver. Men på trods heraf er det generelt stadig svært for de unge at forestille sig, at det omvendte scenarie i case II og III kan have samme konsekvenser for en dreng som for pige. Det samme gør sig gældende i forhold til seksualitet, hvor scripts for kønnet seksuel aktivitet bruges som grundlag for at vurdere voldens mulige skadevirkning.

Anton: [...] men hvis det var to piger, og den ene pige var i gang med at voldtage den anden pige. [flere griner] Altså, det tror jeg ikke, man kan.

Magnus: Jo, det kan man godt oralt eller bruge fingrene. Med hænderne kan en pige godt voldtage en anden pige.

Anton: Men det ville ikke være slemt for pigen. Det ville ikke være tæt på at være slemt, som hvis det var en dreng, der havde gjort det.

[...]

Anton: [...] Det andet gør nok meget mere 'nalle' [ondt], for piger de har sådan sød sex [laver kysselyde].

(Fokusgruppeinterview, drenge)

På trods af de forskellige holdninger i interviewuddraget, så dominerer opfattelsen af, at en voldtægt mellem to mænd vil være værre end mellem to kvinder. Andre unge udfordrer diskursen om det kønsbestemte offer, ved italesætte hvordan denne påvirker opfattelsen af udsatte og udøvere, eksemplificeret ved interviewuddraget nedenfor.

Karoline: Det er også synd, at der ikke er mere, hvad kan man sige, sympati for fy-

renes side, for man synes altid, at det er værst for pigerne, ikke. For eksempel i den dér historie, ikke [case II], der synes man jo næsten, at det er dobbelt så slemt, hvis det er pigen, der siger 'nej', og det er fyren, der tvinger hende, ikke. Men det er jo også synd for fyren.

(Fokusgruppeinterview, piger)

I forhold til deling af billedmateriale [case I], så spiller diskursen og køn og seksualitet også ind her, idet hovedparten af de unge anser det som mere krænkende for piger end for drenge at få delt et sådant billede. Årsagen, mener de unge, er, at pigers krop i højere grad ses som et objekt for seksuelt begær, sådan som en dreng beskriver det: *"Men det er fordi, bryster er et seksuelt symbol. Bryster er blevet et seksuelt symbol jo, så derfor er det mere krænkende for hende."* Så selvom flere drenge giver udtryk for, at de ikke vil have det godt med, at deres nøgenbilleder bliver offentligt delt, så er de unge stadig af den overbevisning, at drenges nøgenbilleder ikke vil blive dømt af andre unge på samme måde som pigers nøgenbilleder. Opfattelsen tager ofte afsæt i de unges erfaringer og kendskab til piger, som har fået deres billeder delt uden samtykke, og de konsekvenser, som det efterfølgende har haft for pigerne. I tråd med udenlandske studier er der også blandt de unge i nærværende undersøgelse en generel opfattelse af, at piger løber en risiko ved at sende seksuelle billeder til andre unge, idet det kan have negative sociale konsekvenser for deres omdømme (Burkett 2015; Drouin and Tobin 2014; Powell 2010; Powell and Henry 2014). Scripts for pigers seksuelle adfærd foreskriver i modsætning til drenges en form for agtpågivenhed eller passivitet, som de på sin vis udfordrer ved at sende nøgenbilleder.

Det kønnede script for især drenges seksuelle adfærd giver således udfordringer for de unge, hvis erfaringer falder udenfor dette script. Det kan besværliggøre udsattes mulighed for at opfatte handlinger som seksuel vold og anmelde dette til politiet. Samtidig kan opfattelsen også medvirke til, at omverdenen vil have sværere ved at anerkende den uønskede seksuelle erfaring som vold.

At vise agtpågivenhed

I alle fokusgruppeinterviews bringes scriptet om agtpågivenhed i tale. Dette script refererer til en særlig type handlinger, som primært piger skal følge for at undgå seksuel vold. Det handler blandt andet om at passe på, hvor meget alkohol man drikker, med hvem og hvordan man flirter, vide hvordan man kommer hjem fra en fest, og hvordan man gebærder sig efter mørkets frembrud. En pige beskriver forholdet mellem adfærd og ansvar således: *"Du går bare ikke fra din drink, for du skal også kunne styre dig. Plus, det er jo dig selv, det kommer til at gå ud over."* At kunne styre sig og have kontrol er måder, piger kan vise agtpågivenhed på. Bevidstheden om muligheden for en seksuel krænkelse kan dermed få en indskrænkende virkning på pigers handlehorisonter (Pedersen and Stormhøj 2006). Mangel på agtpågivenhed ved for eksempel at drikke (meget) alkohol, gå alene hjem, ligge sig til at sove til en fest eller sende nøgenbilleder til udøveren gør volden forventelig og indirekte selvforskyldt. Volden accepteres ikke, men opfattes som fremprovokeret af den udsatte selv. Selvom den åbenbare skyldbelægning af den udsatte typisk ikke accepteres af de unge, så er der alligevel i tråd med international forskning en tendens til indirekte at ansvarliggøre den udsatte for volden (Larcombe 2014; O'Neil and Morgan 2010).

Interviewer: Nogen ville måske tænke, at det var Saras egen skyld [case III]. Hvad tænker I?

Silja: Hun kan jo ikke gøre noget.

Vibeke: Man er aldrig selv uden om, hvis der bliver begået noget mod én.

Silja: Selvfølgelig.

Celina: Men vi ved jo ikke, hvad der er foregået før, om hun har lagt op til noget. Det ved vi jo heller ikke.

Silja: Men selvfølgelig, du skal altid passe på med, hvor meget du drikker. [...]

Ella: Vi kan jo ikke vide, hvordan hun har været oppe i skolen. Vi kan jo ikke vide, om hun har flirtet med ham. Hvis hun har det, så kan jeg da godt forstå, at han prøver på det. [...]

Ella: Men hvis hun har sendt nogen forkerte signaler, så kan jeg godt se, at man som fyr tænker noget andet.

Flere: Ja.

Interviewer: Hvad kunne de forkerte signaler være?

Silja: At hun har flirtet med ham tidligere.

Ella: Ja, hvis hun flirter med ham.

Vibeke: Og han har mistolket hendes flirteri.

Ella: At hun har sendt beskeder til ham, som har været udfordrende eller et eller andet. Det kan vi jo ikke vide.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Ovenstående citat eksemplificerer, hvordan en afvigelse fra scriptet om agtpågivenhed muliggør at volden kan opfattes som fremprovokeret. Den fremprovokerede vold er karakteriseret ved, at skyldbelægningen er indirekte, idet udøverens handlinger stadig fordømmes og i vid udstrækning identificeres som strafbare. Men som anden forskning viser, bevirker et script som dette, at udsatte kan blive mere tilbageholdende i forhold til at anmelde seksuel vold til politiet, fordi de opfatter volden som selvforskyldt (McMahon 2011).

Samtidig indbyder scriptet også til dét, der kan opfattes som en opportunistisk moral, hvor årsagen til volden tilskrives udøverens mulighed for i scenariet at benytte den udsattes manglende agtpågivenhed. Hovedparten af de udsatte giver også udtryk for, at de til dels selv bære en del af skylden for den seksuelle vold, som de har oplevet – i særdeleshed voldtægterne. Her føler nogle piger, at de ikke har udvist tilstrækkelig agtpågivenhed, eller også har omverdenen angivet pigens adfærd som årsag til volden.

”Jeg ville ønske, at det var lige meget, hvad man havde på, og hvad man sagde. Men det er det der med, at mænd de hurtigt kan vende tingene mod os piger og sådan noget. Og det er ærgerligt, at det skal gå op i, hvad man har på, fordi jeg vil jo ikke have en sweater på hele mit liv, for at jeg kan føle, at ’nåh nej, nu har jeg ikke vist noget af mig [kroppen], så nu er jeg sikret [mod seksuel vold].”

(Individuelt interview, Caroline)

International forskning viser, at hvis udsat og udøver har indtaget alkohol, så holdes den udsatte oftest mere til ansvar og findes mindre

troværdig, end hvis der ikke var alkohol indblandet. Omvendt så opfattes udøverens handlinger under alkoholpåvirkning typisk mere som uforsætlig og utilsigtet (McMahon 2007).

At udvise tillid bliver inden for rammerne af dette script også opfattet som mangel på agtpågivenhed. Det gælder i særdeleshed, når en pige indgår i sexting med en dreng (case I), som citatet nedenfor viser.

Anton: Det [case I] tænker jeg overhovedet ikke, at det vil være [strafbart]. Fordi det også bare er blevet så normalt i dag. Man hører bare alle, ’ej, de dér billeder hun har sendt til mig’, og ’jeg har sendt det til hele flokken’ og sådan noget. Det er bare normalt nu, ikke. Så pigerne burde bare fucking regne ud, at de bare skal lade være at gøre det. Altså, fordi når det går galt – og det er rimelig tit, det går galt, når man er i vores alder ikke. Der er ikke så mange, der bliver gift lige nu. Så når det går galt, så kommer de dér billeder rundt sådan 50 procent af gangene eller sådan noget.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Flere drenge på tværs af uddannelsesretninger begrunder voldens manglende strafbarhed med den tillid, piger udviser drenge, når de sender den type billeder. Volden bliver på den måde forventelig, idet drenge ikke kan ventes gengælde tilliden, fordi de ikke ser kæresterrelationen som permanent i den alder. Igen konstruerer de unge en form for opportunistisk moral, der på sin vis er forankret i den særlige aldersbestemte kontekst, som ungdomslivet udgør.

De konkurrerende scripts i forhold til voldtægt (case III), der rummer andre handlemuligheder, er baseret på de unges egne erfaringer, der så at sige udfordrer scriptets almengyldighed. For eksempel har nogle unge selv erfaringer med ikke at kunne agere som forventet under alkoholpåvirkning, eller at en voldtægt fandt sted på trods af ikke-”udfordrende” påklædning. I et par af fokusgruppeinterviewene kritiserer pigerne scriptet, og det illustrerer den modstand som kan opstå overfor et script i den interpersonelle interaktion.

Interviewer: Nogle ville måske tænke, at det var Saras egen skyld [case III]. Hvad synes I?

Vilma: Det er ikke hendes egen skyld. Første gang han kysser hende, så synes jeg ikke, at man kan tillade at være sur på ham, for der vidste han jo ligesom ikke, at hun ikke ville. Men når han så gør det igen [rører ved hende], altså så ved han jo godt, at hun har sagt 'nej' til ham en gang. Hun er jo fuld og ligger i ham drengens seng, men det betyder jo ikke, at man kan gøre det igen. Det er det samme som, at piger, der har korte shorts og nedringet på, at de vil have sex.

Helena: Det er sådan noget victim-blaming, det er ikke okay.

Interviewer: Hvor kommer det fra?

Helena: Nu er det tit pigen, der bliver bebrejdet. Jeg ved ikke, hvorfor piger i højere grad er seksualiseret, det er bare sådan.

Vilma: Kvinder har altid været hellige helt tilbage til middelalderen og blevet set som naturligt skamløse. Det er bare en ting indpræget i os, at dette er en del af måden at se kvinder – en del af kulturen.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Uddraget viser, hvordan diskursen om køn og seksualitet positionere piger som både "skamløse" og "hellige", men som af Vilma samtidig opfattes som noget, der er socialt konstrueret. Det er denne diskurs, som synes at have stor indflydelse på scriptet om agtpågivenhed.

Den "rigtige" afvisning

Et andet centralt script i diskussionerne om uønsket sex (case III) er den "rigtige" afvisning. Det vil sige opfattelsen af, at der er en særlig måde at afvise en seksuel invitation på, som enten gør; a) at volden ikke finder sted, eller b) at volden retsmæssigt kan opfattes som strafbar. Scriptet er som i den foregående afsnit primært rettet mod pigers adfærd og ligger ofte fjernt fra det, som normalt opfattes som afvisninger, når vi interagerer. Som den australske forsker Nicola Gavey beskriver, så adskiller forventningerne til en afvisning i seksuel interaktion sig typisk fra, hvad der normalt opfattes som feminin adfærd og scripts for kommunikation i det daglige (Gavey 2005). Opfattelsen af den "rigtige" afvisning indeholder forventnin-

ger om både verbal og non-verbal adfærd, som ligger uden for rammerne for kommunikation mellem venner eller bekendte, og som er den relationelle kontekst, hvor den seksuelle vold hyppigst finder sted i. Dette illustreres i citaterne nedenfor.

Carl: I det hun vender sig om [case III], så skriver hun jo under på, at hun gerne vil voldtages – punktum.

Villads: Altså ikke rigtigt!

Interviewer: Hvordan kan det være? [henvendt til Carl]

Carl: Uanset hvor stiv man er, så er det ikke svært at løfte fingeren og sige, 'fuck du er klam, voldtægtsmand!' [...] Når hun vender sig om, så kan hun jo bare vælte ud i entréen og råbe 'voldtægtsmand' – gøre et eller andet for at komme ud af det. Hun er jo tydeligvis ligeglad.

[...]

Anton: Nej, nej hun er fuld og kan undskyldes, men han kan ikke undskyldes.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Vilma: [Man skal] give udtryk for, at personen ikke vil – klart. Klart udtryk for det, for drenge kan godt være lidt dumme nogle gange, ikke. Nu vendte hun [pigen i case III] sig jo om, og så kan det godt være, at drengen tænkte 'jamen, hvad fanden, så er hun jo på'. Altså, man skal gøre det klart, at 'jeg vil ikke' [slår i bordet].

(Fokusgruppeinterview, piger)

Fokusgruppediskussionen med drengene viser de divergerende opfattelser, som ofte opstår i både pige- og drengegrupperne. Centralt i begge interviewuddrag er opfattelsen af, at den rigtige afvisning er betinget af den udsattes standhaftighed og forventningen om, at den udsatte kommunikerer dette verbalt, repeterer afvisningen og om nødvendigt tager fysiske metoder i brug som f.eks. at skubbe eller flytte sig. De unge forventer således, at piger udtrykker deres afvisning højlydt for tydeligt at afslå uønsket sex. Det er ikke ualmindeligt, at de unge forbinder en afvisning til seksuelle tilnærmelser som i case III med eksempelvis at skrike eller slå fra sig. Denne kommunikationsstrategi ligner det script, som ofte manifesterer sig i diskursen om (overfalds-)voldtægter, hvor

udøver og udsat ikke har nogen forudgående relation, og hvor udøveren f.eks. bruger fysisk magt til at fastholde den udsatte.

Pigerne med egne voldtægtserfaringer eller kendskab til sådanne udfordrer scriptet om den "rigtige" afvisning. De har eksempelvis oplevet, at deres afvisning ikke afværgede voldtægten, eller at den "rigtige" afvisning ikke var mulig grundet de situationelle omstændigheder. Nogle af disse unge piger har oplevet en form for handlingslammelse og en fornemmelse af ikke at være til stede i kroppen, og som har forhindret dem i at følge scriptet.

Nikoline: Voldtægt starter jo allerede bare dét, at du stivner, og der er én, der ligger og humper i dig. Der er det voldtægt. Politikerne mener jo, at du skal sige 'nej', før at det er en voldtægt. Men der er nogen, der stivner og ikke kan gøre noget, og fryser fuldstændig og hverken kan sige fra eller til, men stadig bliver voldtaget. Men det er der delte meninger om, hvor grænsen går for de to ting.

Interviewer: Hvad tænker du?

Nikoline: Jeg synes, at der er lige så snart, at det er mod din vilje.

Karoline: Jeg synes, at det er rigtig synd for dem. Det er helt rigtig, hvad Nikoline siger, men jeg synes, det er så, så svært med al det voldtægt, for folk de synes nærmest ikke, at det er voldtægt, hvis man ikke siger 'nej'. Så siger de 'du kunne bare have sagt nej'. Men man går i chok. Én af mine veninder, hun gik i chok. Der tænkte jeg i starten også, 'jamen, så er det jo ikke voldtægt – hun gad jo nok ikke'.

[...] Det er jo voldtægt, fordi fyren kan tydeligt se – lige meget hvad, om man har lyst eller ej. Det kan man mærke på personen.

Interviewer: Hvad fik dig til at tænke anderledes omkring din venindes oplevelse?

Karoline: Der er fordi, før havde jeg hørt at – jamen, så tænkte jeg oppe i mit hoved, voldtægt det er jo én, der bliver bundet og voldtaget eller altså... Ja, hvor man bliver taget og så voldtaget [...] Overfaldet og så voldtaget, men det er fordi, jeg aldrig har hørt om lige den [venindens voldtægt] slags før. Og så tænkte jeg, 'jamen, det er jo egentlig lige så meget voldtægt på en måde, fordi personen ikke er gået med til det'. Der er jo mange, som bliver sure eller

kede af det på hver deres måde, så alle folk kan ikke reagere på den samme måde.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Som interviewuddraget ovenfor viser, så besværliggør scriptet, at uønskede seksuelle erfaringer, hvor den "rigtige" afvisning ikke indgår, kan opfattes som seksuel vold. Voldtægt bliver på den måde muligt at legitimere ved at trække på den fornævnte script om agtpågivenhed og nærværende script om den "rigtige" afvisning. Til sammen danner de en mulig fortolkningsramme for en opportunistisk moral, hvor udøverens handlinger kan opfattes som misforståelser, fordi de i den givne kontekst er udtryk for et kulturelt script for f.eks. respons på flirt. Her beskriver en udsat pige, hvordan omverdenen har reageret på nogle af de voldtægtserfaringer, som hun har delt.

Alberte: [...] det er næsten det værste, at jeg har sagt det til nogen, og så er de sådan lidt, 'ej, men altså, man er jo to til en tango, ikke. Du var jo også med i det'. Det siger folk rent faktisk. Er du sindssyg, det siger fyrene.

[...]

Interviewer: Og hvordan tænker du, når de siger det? Hvad får det dig til at føle?

Alberte: Jamen ubehag, og så ryger jeg helt op, og så er det, at jeg finder den her store trang til – eller føler den her store trang til at forklare dem om, hvor tidligt det her fænomen er startet med mig, og lige præcis hvorfor, at det derfor bliver ved med at hænge fast.

Interviewer: Og hvordan reagerer de så?

Alberte: Jamen altså, nogle får sådan lidt dårlig samvittighed, og andre er bare stadig sådan lidt. De fleste gange jeg har været sammen med en fyr første eller anden gang, der har det egentlig ikke været noget, som jeg ville altså. Men så bliver de ved, fordi de simpelthen, som jeg plejer at få af vide, så jeg er simpelthen for lækker til at lade være. Altså, det er sådan, du ved, 'man kan nærmest ikke holde fingrene fra dig, når man først er for tæt på dig', og det er jo min egen skyld.

(Individuelt interview, Alberte)

For nogle udsatte som Alberte har en verbal afvisning ikke været nok i alle situationer til at afværge uønsket sex. I en situationel kontekst hvor seksuelle handlinger som flirt og kys indgår, foreskriver scriptet, at drenge udviser seksuelt initiativ, hvilket kan resultere i, at den anden person føler sig presset til sex, som Alberte her beskriver. Det er centralt at bemærke, at den tydelige og klare afvisning således primært er rettet mod drenge, idet både drenge og piger opfatter drenge som mest seksuelt påtrængende. De nedenstående to interviewuddrag eksemplificerer den udbredte opfattelse af, at der findes et særligt script for afvisninger, og som gør disse afvisninger mere legitime end andre, og som i så fald kan retfærdiggøre en efterfølgende handlings strafbarhed. Det non-verbale nej i case III er illustreret ved, at pigen vender sig, og det mener flere drenge og piger kan misforstås og derved gøre udøverens handling legitim.

Interviewer: Kan man selv være skyld i en voldtægt for eksempel? [refererer til case III]

Adrian: Neej [trækker på det].

Edvin: Men hun ligger jo selv lidt op til det jo.

Interviewer: Hvordan?

Edvin: Hun vender sig om uden tøj på, så det er jo...

Sead: Getting the message [flere griner]

Interviewer: Men hun havde jo egentlig sagt 'nej', der tidligere.

Sead: Men det kan jo godt være, at hun har skiftet mening – at hun bare tænker 'ej, okay, jeg orker ikke engang at sige 'nej' til ham, bare kom'.

Edvin: Det kan godt være, hun bare tænkte 'ej, jeg spiller kostbar nu', så siger hun 'neej, og så når han prøver igen, så vender jeg mig bare om'.

Flere: Ja.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Interviewuddraget viser, at det at vende ryggen til i denne kontekst ikke kan tolkes som en afvisning, der følger scriptet herfor, og som dermed kan positionere pigen som udsat og gøre handlingen strafbar. Enkelte drenge, mener heller ikke, at man kan sige nej til sex, hvis man f.eks. er i gang med sex eller havde lagt op

til dette ved f.eks. at gå med en dreng hjem eller flirte.

Anton: Nej, hvis du er sammen med en pige, og du så er to hug fra at komme, og du så forsætter, så er det voldtægt, for hvis hun siger 'nej', så kan du komme i retten og al mulig shit. Lige meget hvor langt inde i det du er, så kan hun sige 'nej'.

Carl: Det dér det går jo ikke, det kan du godt selv se, ikke? Hvis du har sex med hende i en time, og de sidste to minutter siger hun 'nej', og så er det voldtægt? Ej, så er hun jo selv gået med til det. Så er det to mennesker, som tydeligvis aldrig skulle være fundet sammen.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Dette interviewudrag viser det forhold, at der ofte er forskellige scripts i spil, når de unge italesætter deres holdninger. Selvom stort set alle unge mener, at man altid bør kunne sige nej til sex, illustrerer citatet, at den situationelle kontekst og måden, man siger nej på, afgør om handlingen opfattes som strafbar.

Sex som en selvfølgelighed

Et andet script, som dog er mindre fremtrædende end de tre foregående, er scriptet for selvfølgelig sex. Det vil sige, at nogle særlige omstændigheder kan foreskrive, at sex bliver taget for givet. Man kan tale om tre omstændigheder, hvor scriptet for selvfølgelig sex bliver aktualiseret. Det er opfattelsen af; 1) en persons seksuelle erfaringsgrundlag, 2) den relationelle kontekst, og 3) den situationelle kontekst. Scriptet for at afvise sex kan således besværliggøres, hvis man har haft sex med flere, eksempelvis i omgangskredsen, hvis man er kærester eller hvis man det at gå med nogen hjem efter en fest. Dette var i særdeleshed noget, som blev italesat for piger af såvel udsatte som unge i fokusgruppeinterviewene. Her fortæller en af drengene, hvordan han ser en piges mulighed for at afvise sex som betinget af hendes seksuelle erfaring.

Anton: Det er jo fair nok [at sige nej i case II]. Det eneste, man kan gøre, er jo at spørge eller lægge op til det [sex], og så kan man jo få et ja eller et nej. Man kan

ikke bare sige 'nu bliver det sådan her, ellers skrider jeg' [case II].

Interviewer: Hvorfor ikke?

Anton: Fordi hun er jomfru, hvis hun havde været hele blokken rundt, så måtte han jo også gerne være der [have sex med hende], så var der ikke gået et halvt år, hvor hun sagde nej.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Som interviewuddraget viser, så trækker denne opfattelse på en opfattelse af, at piger, som er seksuelt erfaringsrige eller har ry herfor, er lettere at have sex med. Som konsekvens heraf kan en dreng udvise mere påtrængenhed over for pigen. Enkelte udsatte har i tråd hermed oplevet, at deres umiddelbare afvisninger ikke er blevet respekteret. Andre unge piger fortæller, at det er svært at sige 'nej', når man er i et parforhold, fordi den relationelle kontekst foreskriver et særligt script i forhold til seksuel aktivitet. Hvis den uønskede seksuelle aktivitet finder sted i et parforhold, kan det derfor være svært at identificere som en strafbar handling, sådan som den udsatte pige beskriver i interviewet nedenfor.

Frida: Hans lyster skulle overstås før mine. Men sådan havde det altid været i vores forhold, så der var ikke – der tænkte jeg ikke ret meget. Det var også derfor, at jeg ikke reagerede så meget, når jeg blev vækket, og han var i gang [med at have sex med hende], fordi det var hans lyster, og der sker ikke noget jo, kan man sige. Så det har jeg ikke set som voldtægt. Men det var rent ud sagt ubehageligt bagefter. Men jeg reagerede først bagefter, når han var færdig, så sov jeg videre, og så vågnede jeg fuldstændig nøgen på sofaen og tænkte 'arh fuck'. Jeg følte mig helt klam, som, jeg ved ikke, hvad hedder de dér dukker, som mænd køber nogle gange, når de er alene?

Interviewer: Sådan en Lolita-dukke?

Frida: Ja. At man bare tog fat, kneppede og så gik igen. Det var egentlig også det, der skete. Så gik jeg i seng igen. Det var så den uge.

(Individuelt interview, Frida)

Udøvere er "særlige" typer

I relation til de fire scripts, der manifesterer nogle dominerende diskurser om seksualitet og køn, kan der også identificeres en mindre udbredt diskurs om udøvere af seksuel vold. Diskursen hænger sammen med diskursen om (overfalds)voldtægt, hvor udøveren er en ukendt person, og viser på den måde, at de unge forbinder udøvere med bestemte former for seksuel vold. De unge beskriver typisk udøveren som afvigende på den ene eller anden måde. De unge refererer eksempelvis til udøvere som "syge i hovedet", "psykopater" og "mærkelige". Muligheden for at blive anerkendt som udsat – og handlingen som strafbar – kan således være afhængig af om udøveren stemmer overens med den diskursive fremstilling af udøveren som særlig. Denne andetgørelse af udøveren får betydning for de unges opfattelse af den udsattes troværdighed, f.eks. hvis udøveren ikke opfattes som mærkelig af omverdenen.

Nikolaj: Jeg tænker i hvert fald, at det er ham den lidt mærkelige, som ikke forstår en joke så meget, som måske lige tager den lidt for langt på en eller anden måde, eller som mangler situationsfornemmelse. Og det kender jeg mange, der gør. Så har man haft en joke eller ping pong, og så har en eller anden sagt 'haha, og så slog man den bare ihjel' eller et eller andet overdrevet, hvor jeg tænkte, at hvis der var nogen [som ville gøre noget seksuelt mod en andens vilje], så ville det være dem. Men det er ikke nogen, som voldtæger.

Interviewer: Det kunne også bare være nogen, som måske har sendt billeder rundt som i historierne?

Nikolaj: Det er der mange, der har gjort. Vi har også fået mange billeder.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Som drengene i interviewuddraget diskuterer, så opfattes udøvere ofte som nogen, der afviger fra unge i al almindelighed – med undtagelse af deling af nøgenbilleder, som for de unge er så udbredt, at de ofte selv eller andre de kender deler sådanne billeder og derfor har svært ved at identificere som udøvere – og i det hele taget se disse handlinger som strafbare. Som oven-

stående interviewuddrag viser, så er det svært for de unge at forestille sig venner eller bekendte begå handlinger som f.eks. voldtægt. Samtidig har udbredelsen af sexting normaliseret den ikke-samtykkebaserede deling af nøgen- eller seksualiserede billeder. Det er derfor svært for de unge at opfatte handlingen som strafbar, fordi det betyder, at de skal identificere venner og i visse tilfælde sig selv som udøvere, hvilket falder uden for diskursen om den "særlige" type.

Forskning om udøvere af seksuel vold – her primært voldtægtsudøvere – har historisk set næsten udelukkende været baseret på dømte seksualforbrydere, som primært dømmes for overfaldsvoldtægter (Lisak 2008). I USA antages det, at mellem to tredjedele og tre fjerdele af alle voldtægter ikke anmeldes, hvilket menes at have skævvredet forskningen, idet majoriteten af voldtægtsudøvere (kontaktvoldtægter) er udeladt fra forskningen (Lisak 2008). Et forskningsprojekt fra USA har vist, at 6,4 procent af 1.882 mandlige universitetsstuderende havde begået voldtægt eller forsøg herpå, og 63 procent af udøverne havde gjort det gentagne gange. Derudover rapporterede 70 procent af udøverne, at de havde begået andre former for vold som f.eks. fysisk vold eller seksuelle overgreb mod børn. På trods af handlingernes serielle karakter var ingen af udøverne blevet retsfulgt for deres handlinger (Lisak and Miller 2002). En af forskerne bag undersøgelsen, David Lisak, har forsket i uidentificerede voldtægtsudøvere i mere end 20 år og peger på, at de til forskel fra dømte udøvere bruger tid på at lære den udsatte at kende, benytter alkohol og manipulation, trusler og intimiderende adfærd til at tvinge den udsatte til den seksuelle handling og i mindre grad uprovokeret fysisk vold. Men samtidig peger Lisak på, at de uidentificerede voldtægtsudøvere på centrale måder ligner de voldtægtsudøvere som dømmes for f.eks. overfaldsvoldtægt. De er mere vrede på kvinder, motiveres af at dominere og kontrollere kvinder, mere hyper-maskuline, mindre empatiske og mere anti-sociale end mænd, som ikke begår voldtægt (Lisak 2008). Dette indikerer, at der er behov for i højere grad at være

opmærksomme på udøvere, som begår seksuel vold gentagne gange mod udsatte de har en relation til.

For nogle unge i nærværende undersøgelse skaber diskursen om udøvere en fortolkningsramme, som påvirker deres holdning til, hvornår en uønsket seksuel erfaring er anmeldelsesberettiget. Som pigen i nedenstående citat beskriver, så er nogle unges identifikation af en voldtægt betinget af, om udøveren selv opfatter handlingerne som forkerte og angre dem. Det vil sige, at identifikationen afhænger af om udøveren selv oplever at have handlet udenfor de anvisninger, som scriptet i den givne kontekst foreskriver.

Josefine: Men for eksempel sådan noget, som det dér i historien [case III], det er noget, man skal tage op ligesom og så finde ud af 'er han syg i hovedet' eller hvad [før man anmelder handlingen til politiet].

(Fokusgruppeinterview, piger)

Diskursen om udøvere som "mærkelige" udfordrer de unges muligheder for at opfatte volds handlinger begået af jævnaldrende som strafbare og kan i sidste ende påvirke deres anmeldelsestilbøjelighed. I justitsministerens seneste udspil 'Respekt for voldtægtsofre' er et af initiativerne, at 'gerningsmændenes profil skal kortlægges', men hvis man kun kortlægger profiler på baggrund af dømte udøvere, kan man risikere, at man kun får kortlagt den type udøvere, hvis handlinger passer ind i den dominerende diskurs om voldtægtsudøvere, da det ofte er disse sager, hvor der sker en domsfældelse.

4.2 Om at anmelde seksuel vold

Dette kapitel er inddelt i otte underafsnit, som hver især behandler forhold, der har betydning for de unges overvejelser om at anmelde seksuel vold til politiet.

Politianmeldelse i et forebyggelsesperspektiv

Hvert år oprettes mellem 400 og 600 såkaldte skarpe numre om voldtægt i politiets kriminalregister (Pedersen, et al. 2014). Det egentlige antal henvendelser til politiet formodes være større, idet nogle sager kun registreres som hændelsessager og derfor ikke får et decideret undersøgelsesnummer i politiets register (Schjellerup 2016). Dog formodes mørketallet at være langt højere. Den seneste offerundersøgelse har lavet en forsigtig beregning på, at mellem 3.400 og 5.000 kvinder har været udsat for voldtægt det seneste år. Den lave anmeldelsestilbøjelighed af voldtægt begrænser den sekundære forebyggelse af nye forbrydelser, som udøveren kan begå (Lisak 2008). I fokusgruppeinterviewene, såvel som blandt de udsatte unge, er der kun få, som refererer til dette kriminalpræventive perspektiv. En pige argumenterer således i en diskussion om forholdet mellem at anmelde en klassekammerat for voldtægt [case III] og bekymringen for at ødelægge kammeratens liv med en plettet straffeat-test.

Silja: Men det er altså også dét, husk på andres sikkerhed. For igen, en person, der gør sådan noget, gør det igen. Så kan man godt sige, 'jamen, men det er ikke alle [der gør det igen]', men de fleste. Så kan man altså godt være sådan, det er okay at dømme folk, fordi hvis folk gør sådan noget, så gør de det igen. Det er jo ikke normalt. Sådan gør man ikke. Man er mærkelig, hvis man gør sådan noget.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Bortset fra enkelte overvejelser som Siljas er andres sikkerhed ikke en overvejelse, som do-

minerede de unges diskussioner om anmeldelse til politiet. Det er derfor centralt at se nærmere på, hvilke forbehold de unge rent faktisk har i forhold til at anmelde seksuel vold.

Skyld, skam og selvbebrejdelse

Som vist i foregående kapitel er der en række opfattelser og omstændigheder, som påvirker de unges opfattelser af, hvad der udgør en strafbar handling. Men selv i de tilfælde, hvor en uønsket seksuel erfaring opfattes som strafbar, kan der være andre forhold, som er afgørende for, om volden rent faktisk anmeldes til politiet. Den seneste offerundersøgelse viser eksempelvis, at det kun omtrent hver fjerde af 'tvangssamlejerne', som er anmeldt til politiet (Pedersen, et al. 2014). Dette fund understreger i tråd med nærværende undersøgelse, at der er andre forhold end blot opfattelsen af strafbarhed, som påvirker de unges holdninger og overvejelser i forhold til at anmelde seksuel vold. Et centralt forhold er følelse af skam, som beskrives af de udsatte, men også af de øvrige unge i fokusgrupperne. Følelsen af skam eller pinlighed bliver ofte italesat i forbindelse med en selvbebrejdelse af volden. Som andre undersøgelser har fundet, viser også nærværende, at der ofte bliver trukket linjer fra scriptene om agtpågivenhed og den "rigtige" afvisning, når de unge vurderer den udsattes skyld (Suarez and Gadalla 2010; Weiss 2010). Man kan se skamfølelsen som formet af nogle kulturelt forankrede opfattelser af, hvem og hvornår nogen kan være udsat for seksuel vold (Weiss 2010). Disse scripts har også indflydelse på den udsattes egen vurdering af erfaringernes anmeldelsesberettighed. Her beskriver Alberte, hvorfor hun ikke har anmeldt nogen af de voldtægter, som hun har oplevet, til politiet.

Interviewer: Hvad stoppede dig i at anmelde det, eller hvad gjorde, at du ikke ville anmelde det?

Alberte: Fordi man altid har det med at piske sig selv og tænke 'jamen, du kunne også bare have ladet være med at være til den fest eller at snakke med de mennesker, eller gå som du gør.' 'Du kunne også bare have sagt nej'. Hvis du ikke havde gjort det, og du ved, man giver sig selv skylden. Jeg tror på en eller anden måde, for at det bliver nemt at bære, så tager man selv en del af skylden, fordi... Det ved jeg ikke. Det er svært. Jeg tror bare aldrig, jeg har tænkt på, det var en mulighed, fordi det [anmelder] gør man ikke. Altså, det er ikke noget, man tænker på. Man hører ikke folk blive dømt i sådan nogen små sammenhænge. Det er jo kun, hvis du nærmest myrder folk eller svindler staten, man bliver sat ind for noget som helst. Det er ikke en eksisterende mulighed, tror jeg, når man render rundt i det. Det er ikke noget, man tænker på som værende en idé, mulighed.

(Individuelt interview, Alberte)

Den selvbebrejdelse, som træder frem i interviewuddraget ovenfor, viser den konkrete indflydelse scriptene har på de unges anmeldelsestilbøjelighed. For såvel udsatte som de unge generelt, er der et dissonansforhold mellem, hvordan et "rigtigt" seksuelt overgreb ser ud (f.eks. voldtægt) og dét, de selv eller venner har oplevet, fordi et "rigtigt" fysisk seksuelt overgreb ofte domineres af diskursen om (overfalds-)voldtægten. Det kan være svært at begribe egne eller venners uønskede seksuelle erfaringer som anmeldelsesberettiget, hvis de ikke harmonerer med for eksempel scriptet for, hvordan man siger "rigtigt" fra. Tidligere forskning har vist, at omverdenens reaktion – herunder mediers fremstilling og myndigheder respons på seksuel vold – har afgørende betydning for, hvordan den udsatte forholder sig til sin egen voldserfaring, og at dette kan bidrage til den skyld- og skamfølelse, som udsatte kan opleve (McMahon 2011; Pedersen and Stormhøj 2006). Ud over følelsen af skyld, som er relateret til overbevisningen om selv at kunne have afværget volden, så illustrerer citatet ovenfor også et andet centralt forhold; nemlig en skepsis over for politiets handlemuligheder og en mere grundlæggende mistro til retssystemet. Dette vender jeg tilbage til senere, men

som uddraget viser, så er der ofte flere forskellige menings- og handlingshorisonter i spil, når en udsat vurderer voldens anmeldelsesegnethed.

"Hvad vil folk tro?" – omgivelsernes reaktioner

En anden central overvejelse som påvirker de unges anmeldelsestilbøjelighed er involveringen af andre i den seksuelle vold, som er begået mod én. To forhold er gennemgående i den forbindelse. Det ene er den skam, som er forbundet med, at andre – særligt forældre og venner – skal kende til karakteren af volden. Det andet er frygten for omgivelsernes reaktioner. I interviewuddraget nedenfor diskuterer en gruppe piger de forbehold, som de har over for at anmelde en voldtægt til politiet. Interviewuddraget viser, at det særligt er bekymringer for pigens omdømme og vurderingen af hendes troværdighed, som dominerer de unges pigers overvejelser i forhold til at anmelde.

Interviewer: Tror I, at nogen af personerne i de tre historier [case I-III] vil anmelde dét, der skete til politiet?

Isabella: Nej

Interviewer: Hvorfor ikke?

Isabella: Jeg tror, at de ville være bange for, hvad der så skete med dem.

Malaika: Måske det sociale pres.

Interviewer: Ja, kan du prøve at forklare det lidt?

Malaika: Altså, jeg tænker sådan dér skolen, vennerne. Altså sådan, 'har du hørt hende dér' [sladder].

Helena: Ja, 'har du hørt om hende dér, der blev voldtaget'.

Vilma: Ja, man vil ikke være hende, der blev voldtaget.

Malaika: Man vil jo ikke ud med det. Altså, for eksempel den sidste der [case III], [...] Hvis hun ikke gider anmelde det, eller vil have det ud til folk, så tager hun den under fire øjne [taler med udøveren].

Vilma: Han [udøveren] går jo og modsiger det. 'Det er aldrig sket', så tænker folk, 'ej hun er sådan en syg én, der går rundt og laver løgne'.

Isabella: Og så kan han jo bare gå rundt og sige 'jamen, hun var virkelig fuld. Det er bare noget, hun har opdigtet'.

Helena: Det er nok lettere bare at glemme det.

Vilma: Ellers bliver du hende pigen, der en gang på en studietur i 2.g blev voldtaget nede i Marokko, og det er da ikke fedt at komme hjem og alle ved, at hun blev voldtaget i Marokko.

Interviewer: Er det nogen, der er blevet det?

Vilma: Ikke på vores skole, men på en anden skole var der en 2.g'er, som blev voldtaget i Marokko af en derfra.

Isabella: Hvor klamt!

Vilma: Selvfølgelig burde hun ikke tænke på rygterne, for det er en virkelig traumatisk oplevelse, hun har været ude for, men det ville være et *label*. Folk ville have ondt af hende, det er forfærdeligt, og folk ville snakke om det, for det er forfærdeligt.

Hvis jeg hørte nogen, der var blevet voldtaget, ville jeg tænke 'ej gud, hvor forfærdeligt-agtigt, ikke. Jeg ville ikke tænke 'ej, hun er blevet voldtaget, ad hvor klamt.'

Helena: Det er måske mere 'ej, hvor synd', men måske er det heller ikke lige dét, man har lyst til. Og måske hvis det er drengene, så går man måske og tænker 'ej, skal man så passe på dig'. Det kunne jeg forestille mig.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Beslutningen om at fravælge en voldtægtsanmeldelse bliver ofte truffet på baggrund af en vurdering af risikoen for de sociale konsekvenser, andres kendskab til voldtægten kan have for den udsatte. Som de unge piger diskuterer ovenfor, så indebærer en offentliggørelse af volden også, at man får et "*label*". Jævnfør sociologen Erving Goffman kan man se dette "*label*" som et stigma. Det vil sige, den udsatte besidder en egenskab i kraft af sin erfaring med voldtægt, der tiltrækker omverdenens opmærksomhed og sætter andre egenskaber i baggrunden. Det betyder ofte, at den udsatte vil være tilbageholdende med at fortælle andre om den seksuelle vold netop for at undgå denne stigmatisering og undgå de sociale konsekvenser en sådan stigmatisering kan have (Goffman 2009; Weiss 2010).

Risikoen for, at omverdenen udvikler et negativt syn på den udsatte, er afhængig af; 1) den udsattes troværdighed generelt set, og 2) vol-

dens sandsynlig. Muligheden for at opleve støtte fra venner og bekendte afhænger således i vis grad af ens tidligere troværdighedsdomme, og de føromtalt script for agtpågivenhed og den "rigtige" afvisning. Men også relationen mellem udøver og udsat, som pigerne beskriver i interviewuddraget ovenfor, spiller en central rolle for vurderingen af pigens troværdighed, idet det generelt opfattes som mindre sandsynligt, at en ven eller bekendt kan begå en voldtægt, hvilket til dels skyldes, at diskursen om voldtægt er domineret af scenariet fra overfaldsvoldtægten. En undersøgelse fra Storbritannien viser, at opfattelsen af, hvad der er den mest udbredte voldtægt af en pige, stadig overfaldsvoldtægten (Anderson 2007).

Risikoen for at blive vurderet som utroværdig finder flere udsatte piger også for stor til at fortælle omverdenen om deres voldtægtserfaringer. Troværdighedsvurderingen eksisterer både i fokusgruppeinterviewene med de unge og i samtaler i forbindelse med deltagerobservationerne, hvor fortællinger om andre pigers uønskede seksuelle erfaringer ofte bliver behæftet med tvivl fra andre unge. Tvivlen er ofte relateret til pigens troværdighed og voldens sandsynlighed, sådan som nedenstående citat illustrerer.

Interviewer: Kender I nogen, der har anmeldt sådan noget, som vi har snakket om?

Kristina: Min veninde overvejede det på et tidspunkt, men det var fordi, vi havde været til en fest, og så havde hun bare været helt væk – altså helt væk, og så kunne hun – eller jeg forstod det ikke rigtigt. Hun havde en kæreste, men så havde hun haft sex med en anden, og så følte hun sig meget krænket på grund af, at hun ikke følte, at hun havde haft lyst. Han sagde, at det lige så meget var hende. Og hun havde godt kunne lide ham dér drengen, før hun blev kærester med sin kæreste, så man tænkte sådan der lidt. Jeg tror egentlig bare, at det var for at stille sig selv i et bedre lys. Hun sagde, at hun overvejede at melde det, men hun var også lidt en drama queen.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Ovenstående historie illustrerer, hvordan pigens uønskede seksuelle erfaring behæftes med tvivl grundet den relationelle kontekst. Samtidig udfordrer pigens tidligere romantiske følelser for drengen muligheden for at tolke hendes erfaring som voldtægt. Dette eksemplificerer, den indflydelse scriptet for agtpågivenhed kan få for omverdenens vurdering af pigens troværdighed og voldtægtens sandsynlighed, hvilket i sidste ende kan få betydning for den udsattes anmeldelsestilbøjelighed (Suarez and Gadalla 2010).

Foruden de sociale konsekvenser blandt jævnaldrende i de sociale netværker, som de unge færdes i, er der også en udbredt bekymring om, hvorvidt en anmeldelse nødvendigvis må involvere forældrenes kendskab til den seksuelle vold. De unge giver i den forbindelse udtryk for, at de frygter dels forældrenes reaktioner på volden, dels den ydmygelse, som de mener, vil følge, hvis forældrene skal se billed- eller videomateriale eller høre detaljerne om den seksuelle vold.

Laura: [Jeg] holdte det skjult for min mor og far. Jeg havde ikke lyst til at fortælle, at første gang jeg knaldede, der var det... voldtægt. På det tidspunkt vidste jeg ikke, om det var noget, som man ringede til politiet om... Jeg vidste bare, at hvis jeg ringede til politiet, så ville mine forældre angribe mig rigtig meget. Men jo, selvfølgelig angriber de én.

Interviewer: Kan du prøve at forklare, hvad det vil sige at blive angrebet af sine forældre i den her situation?

Laura: Altså, man vil jo helst ikke blive angrebet, fordi man jo har oplevet nogle ting, som er voldsomme. [...] Det er fordi, at de har været urolige – været bange og nervøse. Det er forældre jo.

(Individuelt interview, Laura)

Som Laura beskriver ovenfor, så er det skamfuldt for hende at fortælle forældrene om voldtægten, fordi hun ikke har haft sex før. Seksuel aktivitet er ofte ikke noget, unge taler med forældre eller voksne om, og det kan i sig selv besværliggøre muligheden for at dele en sådan erfaring med en forælder. Foruden følelsen af

skam beskriver hun også en frygt for, hvordan forældrene vil reagere, og hendes formodninger om forældrenes mulige reaktion afholder hende fra at anmelde volden til politiet. I tråd med andre undersøgelser viser interviewuddraget, hvordan udsatte kan have svært ved at forholde sig til andres følelsesmæssige reaktioner og i dette tilfælde den mulige bekymring, som voldtægtserfaringen kan skabe hos forældrene (Pedersen 2008).

Frygten for udøverens reaktion kan også afholde den udsatte i at fortælle om den seksuelle vold og anmelde udøveren til politiet. Frygten fra repressalier fra udøveren er mest udbredt, når udøver og udsat har haft en forudgående relation, og er i høj grad relateret til den magt, som udøveren har i forhold til at så tvivl om den udsattes troværdighed ved at trække på nogen af de foregående scripts, f.eks. om agtpågivenhed. Som en udsat beskriver: "[...] jeg ville ikke turde, fordi at jeg ville have det meget sådan, hvad vil folk tro – han vil sikkert sige, at jeg lyver [...]". Men frygten for udøveren skyldes også en manglende tiltro til det juridiske systems muligheder for at retsforfølge udøveren.

Alberte: Så at melde nogen altså. At være bange for at gøre dem endnu mere sure, og at de på den måde skal hjemsøge én mere og gøre flere onde ting ved én end det, de allerede har gjort, tror jeg helt sikkert stopper rigtig mange mennesker i at gøre det. Frygten for hvis de kan gøre noget så grimt, hvad nu hvis de så ikke bliver dømt, og hvad nu hvis det er, at de så er sure bagefter, hvad gør de så ved mig, og kunne de finde på at komme og gøre nogle værre ting.

(Individuelt interview, Alberte)

Flere af de udsatte og unge, som kender nogen, der har været udsat for seksuel vold af en tidligere kæreste eller ven, beskriver, at den nære relation og de intime følelser for udøveren har afholdt dem fra at anmelde volden. En del udviser således også en bekymring for de konsekvenser, en anmeldelse kan have for udøveren.

Nikoline: [...] Min kusine Katharina ringer så til mig grædende en aften, hvor jeg så tager telefonen og løber ud til hende. Hvor hun står faldefærdig faktisk, kun i en jakke – ikke andet på, kun en jakke. Og det var hans mors jakke, hvor jeg så spørger hende, hvad der er sket. Og det er så Troels, som han hedder. Én der faktisk havde været den sødeste af alle drengene i vores vennegruppe, som havde voldtaget hende. Personligt kunne jeg ikke forestille mig det, men jeg kan ligesom ikke rigtig lade være med at tro på det, når hun står iført en jakke klokken fem om morgenen eller sådan noget. [...] Men der var jo nogen, der ikke troede på Katharina til at starte med netop, fordi han var den lille stille dreng, der ikke gjorde en flue fortræd.

Interviewer: Hvad gjorde hun? Tror du, at hun anmeldte det?

Nikoline: Nej, det kunne hun ikke få sig selv til.

Interviewer: Hvad var det, der gjorde, at hun ikke kunne?

Nikoline: Hun elskede ham for højt som en kammerat til, at hun kunne gøre det.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Interviewer: Så vil man ikke anmelde [hvis man stadig har følelser for hinanden]?

Martin: Okay, lad mig sige det sådan. Jeg har kommet til at udøve vold mod min eks [-kæreste], som jeg også fortalte dig om, og hun kunne jo stadig vælge at anmelde mig, men jeg ved, at hun stadig elsker mig, så hun gør det ikke.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

At have stærke positive følelser over for en person, som har begået seksuel vold mod én, kan synes paradoksalt. Ikke desto mindre er det en kendt problemstilling fra partnervoldsforskningen, at voldsudsatte ikke nødvendigvis fordømmer udøverens på trods af den vold, han/hun har udøvet. Det er ofte en erkendelsesproces, når man er i et parforhold eller har en nær relation til udøverens, at identificere volden og senere hen at anmelde voldsudøverens – særligt hvis voldsudøverens og omverdenen heller ikke anerkender voldens eksistens (Bo 2013; Lundgren 1991).

Det skal være "ren voldtægt"

I nærværende undersøgelse har kun tre af ni udsatte unge erfaringer med at anmelde seksuel vold til politiet. I det ene tilfælde er der tale om en såkaldt overfaldsvoldtægt, hvor gerningsmændene er ukendte, og i det andet tilfælde er der tale om seksuel intimiderende og truende adfærd fra en ukendt mand. I tredje tilfælde er det en voldtægt begået af en ekskæreste, men som har karakter af en overfaldsvoldtægt, hvor den udsatte er overfaldet på vej hjem og fastholdt af udøverens venner, mens ekskæresten voldtager hende. I alle tre tilfælde er der således tale om udøvere, som har begået handlinger af mere overfaldslignende karakter. Selvom overfaldsvoldtægten er langt mindre udbredt end voldtægt begået af én, den udsatte kender, så er dette voldtægtsscenario ofte det der diskursivt bliver referencerammen, når de unge vurderer andre former for overgrebs anmeldelsesegnethed (Larsen 2015).

Flertallet opfatter ikke case II som en handling, der kan anmeldes til politiet, fordi de mener, at pigen har et valg, fordi hun kan afvise den seksuelle aktivitet, og at den seksuelle vold derfor i et vist omfang er selvforskyldt. At indirekte tvinge en person til sex mod dennes vilje anser hovedparten af de unge ikke som anmeldelsesegnet. Det samme gør sig gældende for de udsatte, som selv har oplevet at blive presset til sex. Her fortæller en af de udsatte piger Anna om sine erfaringer med at blive manipuleret til sex af en tidligere kæreste.

Anna: Jeg har haft en ekskæreste, der var meget sådan, hvis jeg ikke havde lyst, selvom det måske ikke var mere end sådan to timer siden, vi sidst havde haft sex, så hvis jeg ikke havde lyst, [så sagde han] 'ej du elsker mig ikke mere' og nærmest begyndte at tude over det. Det var sådan til sidst, der lod jeg bare være at sige noget som helst, og så kunne jeg jo selv være ked af det over det bagefter, fordi jeg måske ikke havde haft lyst. Det er en meget ubehagelig oplevelse så – så det er ikke okay.

Interviewer: Hvordan er den oplevelse ubehagelig?

Anna: I realiteten så er det jo faktisk en form for voldtægt, og så alligevel ikke rigtigt, men stadig fordi du jo ikke har lyst, men hvis du så siger 'nej', jamen så får du slynget sådan en eller anden ting i hovedet om, at du skal bevise over for personen, at du stadig holder af ham eller et eller andet.

(Individuelt interview, Anna)

Det er også erfaringer, som nogle af pigerne i fokusgrupperne kender til enten fra veninder eller fra egne kæresteerfaringer. På spørgsmålet om hun vil anmelde sådanne erfaringer, svarer Anna:

Anna: Det vil jeg jo ikke kunne.

Interviewer: Det vil du ikke kunne, hvordan kan det være?

Anna: Fordi [utydeligt]]. Og han vil jo sige 'jamen, hun har selv sagt okay til det' – 'hun har selv gået med til det', og så vil jeg kunne stå og sige, 'ja, fordi du pressede'. Men det er jo ikke ulovligt at presse folk.

(Individuelt interview, Anna)

At manipulere sig til sex vurderer de unge, i tråd med Anna ovenfor, ikke som anmeldelsesegnet, dels grundet tvangens subtile karakter, dels grundet opfattelsen af, at den udsatte selv kan afværge situationen.

Det er således primært case I og III eller egne voldtægtserfaringer, som de unge forholder sig til mulighederne for at anmelde. Generelt er der enighed om, at case I *burde* anmeldes, eftersom det kan have meget langvarige konsekvenser for den udsatte, fordi billederne kan florere på internettet fremover. Dog er det som beskrevet i foregående kapitel ofte svært for de unge at forestille sig, at de vil anmelde udøveren, fordi ikke-samtykkebaseret deling af seksuelle billeder og videofilm er en så forholdsvist udbredt handling blandt de unge.

En del unges umiddelbare reaktion på mit spørgsmål, om hvad de vil anmelde, er "det kommer an på, hvor slemt det var", hvilket relateres til både billedspredning og voldtægt. Det er som i foregående afsnit også skadevirkningen, som benyttes som pejlemærke for om

en handling vil være egnet til anmeldelse. Her diskuterer to drenge, hvordan de vil reagere, hvis de var den udsatte i case III.

Casper: [...] Det kommer an på, hvad der var sket, mens jeg havde sovet, men det ved jeg jo så ikke rigtigt. Det er en meget svær situation, synes jeg. Det kommer meget an på, hvad der var sket, synes jeg.

Interviewer: Hvad skal der til, for at man vil anmelde noget? [...]

Casper: Ligeså snart personen har gjort skade på mig.

Troels: Ja, det vil jeg også sige.

Casper: Ja. [...]

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Skadevirkningen vurderes ud fra de fysiske, psykiske og sociale konsekvenser som en handling kan have for den udsatte f.eks. i form af negativt omdømme på grund af billedspredning. Derudover vurderes voldens anmeldelsesegnethed ud fra muligheden for at afværge handlingen. Brugen af fysisk magtanvendelse i forbindelse med voldtægt gør eksempelvis volden uafværgelig. Denne opfattelse kan sige at trække på diskursen om (overfalds)voldtægten. Andre forhold, der kan gøre den udsatte handlingslammet, såsom f.eks. at drikke alkohol, sove eller choktilstand, bliver ikke på samme måde som fysisk magt opfattet som udtryk for, at udøveren handler overlagt.

Interviewer: Hvad ville være slemt nok til at anmelde, tænker I?

Silja: Voldtægt, hvor man siger 'nej'.

Celina: Jeg har arbejdet i en børnehave, og der skulle de have min straffeattest for at se, om jeg havde gjort et eller andet – noget seksuelt med nogen. Tænk hvis det nu stod på hans papirer, og han gerne ville være pædagog, og der ikke er noget hold i det, men at der alligevel stod, at der havde været en episode.

Silja: Men det kommer an på situationen, hvor slemt det er, som Ella også sagde. Hvis han voldtager dig, og du skrider 'nej' og råber 'nej', og han bliver ved med at holde dig fast [afbrydes].

Frida: Så bliver det anmeldt, men så er det også ren voldtægt.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Som interviewuddraget ovenfor illustrerer, så er der foruden voldens konsekvenser også flere overvejelser i spil, når de unge vurderer mulighederne for at anmelde. Den "rene voldtægt", som der refereres til ovenfor, trækker på scriptet for den "rigtige" afvisning, som kan gøre, at en voldtægt fremstår utvetydig og dermed egnet til anmeldelse.

Kravet til beviser

Danmarks Statistiks rapport over kriminalitet i 2014 viser, at der var 266 strafferetlige afgørelser om voldtægt afgjort enten af en dommer eller af politiet. Heraf var 193 ikke-fældende afgørelser. Ud af de 193 ikke-fældende afgørelser blev 11 frifundet, mens påtalen blev opgivet i de resterende 182 afgørelser (Danmarks Statistik 2015).¹¹ Et af de forhold, som kan lede til, at påtalen bliver opgivet, er kravet til beviser. En tiltale kan således opgives på grund af bevisets stilling. Det vil sige, at beviser som tekniske forhold, forklaringens konsekvens og vidner vurderes utilstrækkelige i forhold til at få den tiltalte person dømt (Laudrup and Rahbæk 2006).

Kravet om fysiske beviser spiller en meget central rolle for de unges opfattelse af, hvorvidt en sag så at sige er egnet til anmeldelse. Hovedparten af de unge vurderer case I med billedspredning som mest anmeldelsesegnet set i forhold til kravet om beviser, dog er det centralt at påpege, at det ikke nødvendigvis gør de unge selv mere tilbøjelige til at anmelde dette, som beskrevet i foregående afsnit. Case III opfattes som sværere at bevise, fordi der ikke nødvendigvis er nogen konkrete fysiske beviser, og det derfor afhænger af en troværdighedsvurdering af den udsattes udsagn.

Interviewer: Tror I, at nogen af personerne i de tre historier vil anmelde dét, der skete til politiet?

Nikolaj: Den første [case I], fordi det er ikke tilladt at krænke andres privatliv på den måde, så hun kan jo sådan set sagtens anmelde ham for det. Ja, jeg ved det ikke helt.

Interviewer: Hvad med den sidste [case III]?

Nikolaj: Man kan sige, så længe der ikke har været andre i rummet, så er det påstand mod påstand, og så er der jo ikke rigtig noget hold i det, og fordi hun har været så fuld, så vil hun jo sikkert ikke kunne huske det hele, og i sidste ende så vil han jo blive frifundet fra det hele.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Nærværende undersøgelses fund er også i tråd med resultaterne fra et nyligt forskningsprojekt fra Center for Seksuelle Overgreb (Rigshospitalet), der viser, at kun 50 procent af de kvindelige ofre har fysiske skader efter den seksuelle vold. De udsatte var mere tilbøjelige til at ville anmelde volden, når udøveren var en fremmed, og de fik skader af volden (Larsen 2015). En del af de unge opfatter det i tråd hermed som deres eget ansvar at kunne bevise en voldtægt. Flere nævner også, at det i forbindelse med voldtægt er vigtigt at få en lægeerklæring og henvende sig hurtigt til politiet, fordi det vil give et mere troværdigt indtryk over for retssystemet. En stor del af de unge er generelt opgivende over for at anmelde en voldtægt som i case III mellem venner eller bekendte, fordi de mener, at det er svært at bevise rent teknisk, med mindre der er anvendt fysisk magt eller fysisk vold. I forhold til de udsatte, som selv har oplevet voldtægt, spiller overvejelser om de fysiske beviser også ind. Her fortæller en af de udsatte, som blev overfaldet og voldttaget af en ekskærester, mens hans venner holdt hende fast, om sin oplevelse med at anmelde voldtægten til politiet.

Interviewer: Du henvendte dig til politiet, ikke?

Dagmar: Jo, men de kunne ikke hjælpe mig, eftersom der ikke var nogen beviser.

Interviewer: Hvad kunne du have tænkt dig, at politiet skulle have gjort for dig, hvis du selv skulle bestemme?

Dagmar: De skulle have taget ham uden nogen spørgsmål og buret ham inde. Det er det, jeg tænker. Men det er jo ikke sådan, systemet fungerer. Man skal jo have beviser for at kunne straffe nogen.

¹¹ Se side 99 i rapporten, tabel 3.07.

Interviewer: Dét at du bare fortalte det, det var ikke bevis nok, de savnede også noget andet, eller hvad?

Dagmar: Ja, de skulle have nogen beviser, de kunne vise til advokater og sådan nogen.

Interviewer: Hvordan var din oplevelse af at gå til politiet?

Dagmar: Altså, jeg havde det fint med det, jeg synes bare, de skulle vide det. Jeg blev selvfølgelig ked af det, da de fortalte mig, at de ikke kunne gøre noget ved det.

Interviewer: Hvornår fortalte de dig det?

Dagmar: Det fortalte de mig samme dag. De sagde, at jeg skulle gå til lægen og få tjekket det hele, og så gjorde jeg det, og da jeg kom tilbage, så sagde de, at der ikke var beviser nok, som de kunne bruge i retten. 'Der er ikke nok, når der ikke er fysiske beviser eller noget, vi kan se, f.eks. blå mærker' og det var ligesom det.

Interviewer: Fik du tilbudt en bistandsadvokat?

Dagmar: Nej, men jeg fik tilbudt en psykolog på hospitalet.

(Individuelt interview, Dagmar)

Det er således ikke den udsattes oplevelse, at hendes vidneforklaring i sig selv var nok til at afhøre udøveren og hans venner og eventuelt rejse en sigtelse. Ligeledes er den udsatte heller ikke blevet vejledt om muligheden for en bistandsadvokat, som det er påbudt jf. Retsplejeloven §741a og § 741b. Som interviewuddraget nedenfor illustrerer, så er der blandt de unge en udbredt anerkendelse af det grundlæggende retssamfunds princip om, 'at enhver, som er mistænkt for en forbrydelse, er uskyldig, indtil det modsatte er bevist for en kompetent og uafhængig domstol'.¹²

Celina: Jeg synes, at det er godt, at man skal kunne bevise det, fordi i USA så skal man bevise, at man er uskyldig, og den synes jeg er dårlig, for der er mange, der ryger ind for noget, de ikke har gjort. Derfor synes jeg, at det er meget godt, at man skal kunne bevise det først, selvom der jo så godt kan være nogen, der slipper fri for det, men hellere dét, end at der er nogen, som er uskyldige, som kommer ind og

sidde, ikke. Det kan godt være lidt hårdt det dér med at bevise det, men så må man altså også styre, hvor meget man drikker altså.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Ligesom Celina beskriver, så er der en generel tendens blandt de unge til at vægte udøverens retssikkerhed højt. Undersøgelsen 'Var det voldtægt', der blandt andet belyser politiets praksis omkring voldtægtssager, viser, at uden fysiske beviser eller vidneudsagn foruden offerets, så afhænger sagen af en vurdering af troværdigheden af den udsattes vidneforklaring og politiets opfattelse af, hvorvidt det, der er sket, er strafbart i juridisk forstand (Laudrup and Rahbæk 2006). En efterforsker i Laudrup og Rahbæks undersøgelse beskriver en af udfordringerne ved at bevise en voldtægt således: "[...] hvor går grænsen mellem det at være et dumt svin, som har overskredet offerets grænser, måske endda markant, og så, at der egentlig er forsæt til voldtægt? [...]" (Laudrup and Rahbæk 2006). Dette interviewuddrag belyser, det juridiske krav om forsæt, 1) at politiet (anklagemyndigheden) skal bevise, at der var tale om tvang, og 2) at udøveren vidste, det var tvang (Laudrup and Rahbæk 2006). Dette forsætlighedsprincip får betydning for muligheden for at bevise en voldtægt, hvor den seksuelle aktivitet er begyndt med begge parter samtykke, men har udviklet sig til tvang undervejs, eller hvis den seksuelle aktivitet er indgået ved brug af indirekte trusler eller psykisk overlegenhed. Som drengene diskuterer nedenfor, så kan sådanne sager ende i påstand mod påstand, når forsætligheden ikke kan bevises.

Interviewer: Hvad skulle der til, for at man ville anmelde sådan noget [Case I-III]?

Carl: Bevismateriale. Case nummer tre kan være rigtig svær at bevise, med mindre man tager en dna-test i underlivet på hende dér. For ellers er det hans ord mod hendes ord [...]. Så havde jeg været i hans [udøverens] situation, så havde jeg nok sagt rimelig hårdt 'nej' [benægtet], og det er ret svært at modbevise uden en reel dna-test. Der har ikke været nogen vidner, så igen den er nok den sværeste [at bevi-

¹² Retssikkerhedsprincipperne er beskrevet her: <http://menneskeret.dk/emner/lov-ret>, besøgt 31. marts, 2016

se]. Billeder [case I], der ligger jo data, og selvom det er slettet, så kan du altid finde metadata på hvilken som helst enhed.

Interviewer: Er der nogen særlige omstændigheder eller betingelser, som der skal være til stede, før I ville anmelde det?

Anton: Der skal ikke være noget specielt for at kunne anmelde det, men for at få *duden* [fyren] dømt – sådan er systemet – så skal der være beviser, men der burde ikke være nogen beviser for at skulle anmelde det. Hvis det er dét, der er sket, så... men der er jo altid to versioner af det, der er sket. I den sidste [case III] så tænkte drengen sikkert 'åh, jeg laver damer i aften', fra hendes synsvinkel blev hun voldtaget, men fra hans synsvinkel lavede han damer, ikke. Så hun skulle stadig melde det, men det ville bare være svært at bevise det. Men lige meget hvor svært det er at bevise, så synes jeg altid, at man skal melde det, når det er sådan noget, fordi ... altså få så mange af de dér klamme svin spærret inde, som man kan. Jeg ved ikke, om det giver mening [stille].

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Som interviewuddraget viser, så vil udøverens mulighed for at benægte volden altid gøre det svært at bevise f.eks. en voldtægt. Dette er en betragtning, som går igen på tværs af fokusgrupperne, og som også påvirker nogle af de udsattes overvejelser i forhold til at anmelde. Internationale forskere har påpeget, at lovgivningen ofte ikke har en afskrækkende effekt på udøvelsen af seksuel vold, fordi fokus er på kravet til fysiske beviser frem for manglende samtykke. Den udsattes troværdighed vurderes ud fra nogle kulturelle scripts for, hvad der opfattes som troværdig adfærd i de pågældende situationer. Det betyder, at der kan stilles spørgsmål til den udsattes relation til udøveren, påklædning og opførsel, f.eks. om man har drukket eller været flirtende (Larcombe 2014).

Negative erfaringer med retssystemet

Enkelte af de unge har haft negative erfaringer eller har venner, som har haft negative erfaringer med at anmelde seksuel vold eller andre forhold til politiet. Disse erfaringer har også betydning for de unges anmeldelsestilbøjelig-

hed. Nogle unge har kendskab til, at der trods fysiske beviser ikke er rejst tiltale i sager om voldtægt, eller at der i sådanne sager er givet straffe, som af de unge opfattes som meget milde. Sammen bidrager det til, at nogle udsatte piger mangler tiltro til, at retssystemet vil idømme udøvere en straf, som er proportional med de konsekvenser, som volden har for den udsatte.

Alberte: Jeg ved ikke, hvad der er ulovligt, og hvad der er lovligt. Jeg var vidne til en sag om drugrape. Det var min veninde, der blev drugrapet dér. Men altså, så var hun blevet gruppevoldtaget af, jeg ved ikke, seks-syv mennesker, og så får én fyr tre måneders fængsel altså. Det er også bare latterligt. Altså, så jeg ved ikke. Det var også ret brutalt først at blive dopet på den måde og så blive gruppevoldtaget af syv mennesker, men de kunne kun finde beviser for, at den ene havde været der altså, ikke.

(Individuelt interview, Alberte)

Andre unge har oplevet, at politiet ikke tager deres henvendelse alvorligt og f.eks. ikke kommer den udsatte til undsætning eller efterforsker en sag. Som de to piger fortæller nedenfor, så har deres erfaringer sat sig spor i deres tiltro til, at politiet har mulighed for at hjælpe i tilfælde af seksuel vold, og det har også fået indflydelse på deres mod på at anmelde fremtidige uønskede seksuelle erfaringer.

Celina: Vi har en pige fra parallelklassen, hun tog hjem, og taxachaufføren tog kvælertag på hende, fordi hun ikke gav ham ekstra for turen, og da hun kommer op og skal anmelde det, så var de sådan 'er du ikke lidt for stiv. Er du sikker på, at du har husket alt det her?' Så politiet har også bare den dér 'det er også bare fordi, at folk de bliver fulde.' De gør ikke noget videre ud af sagen, fordi hun var fuld, ikke. Sådan der, 'Er du sikker på han tog kvælertag'.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Rose: Jeg har selv prøvet en gang, da jeg var meget mindre, der stod jeg nede ved stationen, hvor der lige pludselig kommer en indvandrer – voksen indvandrer – hvor

han så kender flere fyre over i en bil og kommer hen og tager fat i min arm og begynder at trække i mig, og jeg bliver sådan dér 'du fucker bare af, du skal slet ikke røre mig', og der ringer jeg til politiet, og jeg forklarer dem, hvad der sker, [...] og jeg siger til dem 'prøv at hør her, der sidder flere voksne indvandrere i en bil, og der er ikke andre voksne, der gør noget. Mig og min veninde kan ikke klare det selv, de står og råber efter os og kører efter os, vi er løbet ned af gaden for at komme væk'. [...] Og så går der 40 til 50 minutter, før politiet kommer, og hvad gør de? 'Skal vi køre dig hjem til dine forældre?' 'Ved du hvad, jeg kunne have givet dig fingeren, for jeg kunne have gået hurtigere hjem, fucking bums, mand!'. Derfor ringer jeg ikke til politiet!

(Fokusgruppeinterview, piger)

På den tekniske skole og produktionsskolen nævnes selvtægt af unge som en måde at håndtere seksuel vold – særligt voldtægt – og som en direkte konsekvens af en manglende tiltro til, at retssystemet har mulighed for at straffe udøveren. To unge har i den forbindelse kendskab til to selvtægtssager. I begge tilfælde er der tale om, at en dreng, som har begået voldtægt mod én af de unges veninder, efterfølgende er blevet udsat for fysisk vold af andre unge i omgangskredsen som straf herfor.

Det er der mange, der gør – falske voldtægtsanmeldelser

Diskursen om falske voldtægtsanmeldelser kommer til udtryk i overbevisninger om årsagerne til og omfanget af falske anmeldelser af voldtægt. Det er ikke blandt alle unge, at denne diskurs optræder, men i nogle grupper er den fremtrædende i forbindelse med diskussionerne om muligheden for at anmelde case III. Interviewuddraget nedenfor illustrerer to forestillinger om; 1) at piger kan finde på at anmelde drenge for voldtægt på grund af muligheden for at få en økonomisk erstatning, og 2) at voldtægtsanmeldelser er falske, når politiet ikke sigter nogen.

Sead: Ja, også det dér med voldtægt, fordi der er mange, der bare melder for at få erstatning.

Interviewer: Tænker du, at der er mange, der gør det?

Sead: Ja, hvis du bliver voldtaget, så kan du godt få en erstatning. Jeg kan huske én af min brors venner, han havde været sammen med en pige, og det var sådan lidt vild sex. Jeg kan ikke huske, hvad der var sket, men han havde droppet hende bagefter, så det havde bare været sådan et one-night-stand, og så havde hun meldt ham til politiet. Men så skete der ikke mere efter det, for de [politiet] kunne godt se, at det ikke var en voldtægt, højst sandsynligt.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Uddraget illustrerer den opfattelse, at hvis en person anmeldt for voldtægt ikke sigtes, så opfattes den udsatte ikke som troværdig. Sead beskriver senere den vilde sex i et individuelt interview som "voldelig", og han afviser, at der kan være tale om voldtægt, fordi "de [pigen og drengen] har også haft sex før, så hvorfor var det lige til sidst, hun skulle anmelde ham?" Scriptet for sex som en selvfølgelighed grundet den relationelle kontekst kan således gøre det svært at identificere en uønsket seksuel erfaring som vold. Det samme gælder, hvis den seksuelle aktivitet f.eks. ændrer karakter og bliver fysisk voldelig. Den erfaring har nogle af de udsatte piger haft, blandt andet Maja, som blev voldtaget i fire timer af sin nuværende kæreste, som var påvirket af stoffer.

Maja: I starten [af den seksuelle akt] der var det af lyst, men så gik det hurtigt hen og blev overgreb.

Interviewer: Og hvornår... hvad skete der, da du havde lyst i starten så?

Maja: Ja, så var det sådan lidt, 'okay nu har jeg ikke lyst mere, hvad sker der?' Og så sagde jeg, at jeg ikke havde lyst, og så tog han mig omkring halsen og holdt mig nede og sagde 'jo, du har din luder', eller sådan et eller andet deromkring. Og så kørte den ellers bare, og så fik jeg lussinger og blev kaldt alt muligt grimt.

(Individuelt interview, Maja)

En mindre del af de unge er af den opfattelse, at falske anmeldelser er udbredte, og i en enkelt drengegruppe opfattes omfanget af falske

anmeldelser at være på niveau med antallet ikke-anmeldte voldtægter.

Edvin: Men piger, de melder også mænd for voldtægt, når de selv gerne vil [have sex], bare for at få erstatning.

Interviewer: Tror I, det er noget, der sker tit?

Flere: Ja

Interviewer: Der er måske også mange, som slet ikke anmelder det, de har oplevet, fordi det som du sagde, Adrian [skam]?

Edvin: De er lige store.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

I Det Kriminal Præventive Råds rapport 'Voldtægt der anmeldes' blev en kvinde sigtet for falsk anmeldelse i 100 ud af 1.364 sager om voldtægt og voldtægtsforsøg i perioden 2000-2002 (Martinussen, et al. 2009). Voldtægt er her defineret ud fra Straffelovens §216, som på daværende tidspunkt afgrænser voldtægt til det forhold, at en mand tiltvinger sig til vaginalt samleje med en kvinde med brug af vold eller trusler om vold. Ved vold forstås her fysisk vold og/eller, at den udsatte har været i en tilstand, så denne ikke kunne modsætte sig handlingen (Balvig, et al. 2009). Derfor indgår således ikke andre typer af seksuel vold som f.eks. anal eller oral voldtægt eller mænd som har lavet falske anmeldelser. Omfanget af falske anmeldelser estimeres til 7,3 procent af de samlede antal voldtægtsanmeldelser (Martinussen, et al. 2009). Samme undersøgelse viser også, at der var mindst to sager, hvor kvinden var sigtet for falsk anmeldelse til trods for, at anmeldelsen var sand, hvilket bevistes, da gerningsmanden begik nye voldtægter. Der var også tilfælde, hvor den udsatte trak sin anmeldelse om voldtægt tilbage grundet eksempelvis trusler fra udøveren. En tilståelse om falsk anmeldelse kan være den eneste udvej for den udsatte at trække en anmeldelse tilbage, til trods for at den nødvendigvis ikke er falsk (Martinussen, et al. 2009). Sammenholder man denne viden med Offerundersøgelserne, der ligeledes kun omhandler kvinders udsathed for 'tvangssamleje' (kun vaginal voldtægt) begået af mænd, estimeres det, at mellem 3.400 og 5.000 kvinder årligt er udsat for tvangssamleje.

Anmeldelsestilbøjeligheden er her 25 procent. (Pedersen, et al. 2014). Det må derfor formodes, at antallet af uanmeldte voldtægter er langt større end forholdet mellem de falske anmeldelser og de reelle. Derfor kan de unges antagelser om omfanget af falske anmeldelser anses som dét, Professor Flemming Balvig kalder en 'flertalsmisforståelse', det vil sige, en forståelse af, at adfærdsnormer er mere udbredte, end hvad de egentlig er (Balvig 2011). International forskning peger på, at denne flertalsmisforståelse sammen med mediers fokus på falske voldtægtsanmeldelser kan skabe en mistænksomhed over for voldtægts ofre (Lonsway, et al. 2009). Samme forskere peger på, at flertalsmisforståelsen er en af den mest centrale barrierer i forhold til at efterforske og retsforfølge sager om kontaktvoldtægt, hvor offer og udøver kender hinanden i forvejen (Lonsway, et al. 2009). Netop dette problematiseres også af nogle af de unge.

Adrian: Det er jo også et problem, hvis der er mange, der anmelder falsk, og folk de så ringer, og politiet så ikke tager det lige så seriøst. Det er jo også et problem. Det får jo også flere til at tænke, 'ej, hvis de [politiet] alligevel ikke tager det seriøst, hvorfor så ringe og blive ydmyget'.

(Fokusgruppeinterview, drenge)

Interviewer: Hvis det nu var jer i historierne, ville I melde det til politiet?

Vibeke: Hvis jeg fik trukket tøjet af så... men det handler også om, hvad kan jeg bevise. Jeg kan sagtens sige, fordi man hører også rigtig tit om kvinder, der anmelder en voldtægt som ikke er sand, og dem der så rent faktisk er blevet voldtaget, de bliver glemt. [M: Ja!] Så jeg ville tvivle på, om der rent faktisk kom noget ud af det, fordi politiet ikke ville stole på mig.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Citaterne illustrerer, hvordan diskursen om falske anmeldelser kan bidrage til en frygt for ikke at blive vurderet troværdig af politiet. En mindre del af de unge mener tillige, at det helt kan afholde udsatte fra at anmelde en voldtægt. Men en anmeldelse, der registreres som falsk, er ikke nødvendigvis udtryk for, at voldtægten

ikke har fundet sted. På Center for Seksuelle Overgreb på Rigshospitalet har man erfaring med voldtægts ofre, som ønsker at trække en anmeldelse tilbage på grund af: trusler fra udøveren, udsigten til straf synes håbløs, den udsatte forsat har følelser for udøveren eller at udøveren, har en nær relation til den udsatte eller tanker om den psykiske belastning forbundet med at skulle gå gennem en retssag (Pedersen 2006).

"Hvis jeg skulle anmelde, så..." – ønsker til retssystemet

I det empiriske materiale er der to forhold, som gentagne gange fremhæves af de unge som ønsker til forbedringer i forhold til retsvæsenet. De to forhold omhandler; 1) politiets anerkendelse af ofre for seksuel vold, og 2) praksis for registrering af anmeldelser om seksuel vold hos politiet.

Anerkendelse

Et relativt udbredt ønske blandt de unge handler om at blive mødt hos politiet og retssystemet med en anerkendelse af alvoren af den seksuelle vold, som man har været udsat for. Det gælder, hvad enten det er spredning af nøgenbilleder (case I) eller fysiske seksuelle overgreb som voldtægt (case III). Egne eller jævnaldrenes negative erfaringer med at anmelde voldtægt, fysisk vold eller andre forhold til politiet har for nogle unge medført, at tiltroen til retssystemets handlemuligheder er så begrænset, at det ikke kan betale sig at anmelde. Et led i at opnå anerkendelse af alvoren af den seksuelle vold forbinder nogle unge med at blive mødt af medarbejdere hos politiet, som har særlige kompetencer og viden om seksuel vold og derfor har dels kendskab til de forskellige former for vold og dels reaktionsmønstre hos de udsatte. Det vil sige en forståelse for, at der er mange måder at reagere på, når man har været udsat for seksuel vold, og at dette ikke nødvendigvis afspejler den udsattes troværdighed. Som interviewuddraget viser, så udtrykker nogle unge også bekymring for, om politiet vil bagatellisere volden, hvis karakteren heraf ikke opfattes som tilstrækkelig alvorlig.

Interviewer: Jeg tænkte på, hvordan kunne man få dig til at ville anmelde sådan noget her? Er der noget særligt politiet skulle kunne, eller nogle særlige måder at håndtere det på, eller et eller andet?

Caroline: Jeg er ikke helt sikker på det. Altså, hvis nu det var, jeg var gået ind på en station og havde sagt det, så vil jeg da håbe, at de vil tage det mere alvorligt. Men det er jo dér, hvor de [politiet] måske har oplevet meget værre [forhold], så for dem så kan de måske ikke se det store problem i det. Det er dét, jeg vil være mest bange for.

Interviewer: Det vil du være bange for?

Caroline: Ja, men de [politiet] kan jo ikke sætte sig ind i mit sted, hvis det er det værste, jeg har prøvet. Selvom de måske har set meget værre ting, så stadig for mig, så er det min værste ting. Og det er dét, jeg tror, at de [politiet] vil have svært ved at sætte sig ind i. Måske er det en alvorlig sag, man ved jo ikke, hvem han [udøveren] ellers har været sammen med.

Interviewer: Nej, tænker du, at han kan finde på at gøre det igen?

Caroline: Ja. Jeg tror, han gør det med alle dem, han får med hjem.

(Individuelt interview, Caroline)

Som interviewet ovenfor viser, så er det centralt for den udsatte at blive mødt med en anerkendelse af overgrebets alvor hos politiet, men samtidig er der en generel mistro til, om dette er muligt, hvis politiet vurderer voldens alvor ud fra tidligere efterforskningsmæssige erfaringer. Den tyske filosof Axel Honneths teori om anerkendelse kan i den forbindelse kaste lys over det anerkendelsesbehov, som efterlyses af de unge og særligt de udsatte. Honneths teori om anerkendelse bygger på en normativ idé om mennesket som et anerkendelsessøgende væsen. Anerkendelse, mener Honneth, kan opnås gennem; 1) den private sfære, 2) den retslige sfære og 3) den solidariske sfære, hvor anerkendelsen i hver af de tre sfærer forudsætter hinanden (Honneth 2004; Nørgaard 2005). Som myndighed er politiet repræsentanter for den retslige sfære, og de spiller sammen med den øvrige del af retssystemet en central rolle i forhold til at anerkende, når et individs rettigheder er blevet overtrådt, også selvom dette måske ikke er bevis-

ligt (Heidegren 2002). Manglende anerkendelse i den retslige sfære kan blive fulgt af følelser som skam, blandt andet fordi det underminerer de udsattes virkelighedsopfattelse og mulighed for at opfatte dét, de har været udsat for, som et overgreb (Honneth 2004).

Nogle enkelte af de udsatte, som selv har oplevet voldtægt, ønsker også strengere straffe herfor, fordi de mener, at straffen skal afspejle de konsekvenser, som den seksuelle vold har for den udsatte. Anerkendelsen ligger her i den måde, hvorpå udøverens handlinger sanktioneres af retssystemet. De unges opfattelse af strafniveauet afspejler ikke det reelle strafniveau, men er baseret på venners erfaringer eller historier fra medier. Disse unge er ikke bekendt med den egentlige strafferamme, men refererer til domme på 2-3 måneders fængsel, hvilket de finder utilstrækkelige. I 2014 blev der afsagt 35 ubetingede frihedsstraffe for voldtægt. Heraf var otte domme på mellem 2 og op til 12 måneders fængsel, mens de resterende 27 domme var på mellem 12 måneder og op til 5 års fængsel (Danmarks Statistik 2015). Strafniveauet for voldtægt ligger således langt højere end det, nogle af de udsatte antager. For enkelte af de udsatte er fængselstraf foruden anerkendelse også en forsikring om, at de ikke kan møde udøveren i den nærmeste fremtid.

Anna: Jeg vil have det bedre med at vide, at de ikke lige pludselig, inden for de næste par måneder, støder ind i mig. Det vil gøre rigtig, rigtig meget for mit vedkommende i hvert fald.

Interviewer: Hvorfor er det vigtigt for dig at vide, at du ikke støder ind i dem?

Anna: Fordi, hvad nu hvis de gør det igen? Dengang jeg så ham min ven dér, eller gamle ven, der var det, ja hvor gammel var jeg der, der var jeg 21 eller 22, og alligevel gik jeg fuldstændig i panik over det. Så altså, det påvirker virkelig, virkelig [én] meget.

(Individuelt interview, Anna)

Flere af de unge, som har været udsat for seksuel vold (primært voldtægt), eller som har kendskab til unge med disse erfaringer, har været påvirket både psykisk og fysisk, når de har set udøveren igen i deres omgangskreds

eller tilfældigt i det offentlige rum. Fængselsstraf opfattes derfor som en tryghed for den udsatte og en del af helingsprocessen.

Dette kollektive vidnesbyrd – registreringen af anmeldelser

Blandt de udsatte er der en udbredt opfattelse af, at udøveren kan finde på at gentage volden over for andre. Nogle gange fordi de udsatte oplever, at udøveren ikke selv opfatter sine handlinger som forkerte, andre gange fordi udøveren har udvist en generel ligegyldighed over for den udsattes følelser både under og efter volden. I den forbindelse mener nogle af pigerne i fokusgruppeinterviewene, at politiet bør registrere samtlige anmeldelser, således at de kan se, hvis der kom flere uafhængige anmeldelser på samme person.

Vibeke: Men det kan også være sådan, at hvis du ringer ind og anmelder det, og der er flere, der har anmeldt noget af det samme – altså politiet siger jo ikke, om han er anmeldt før, så lad os sige, at han er blevet anmeldt for blufærdighedskrænkelser fem gange, og du ringer ind med den sjette anmeldelse, så er det nok ikke en løgn, at det er sket.

Interviewer: Så det dér med [afbrydes].

Vibeke: Vi ved jo ikke – vi kender jo ikke politiets register. Der kan jo godt være nogen, der er anmeldt for noget, som får endnu en anmeldelse, og så bliver politiet jo nødt til at skride til handling, fordi hvis det bare er sådan en engangs – men hvis det er sket flere gange, og de har et register, hvor den pågældende person har gjort det flere gange, så må der jo være noget om det, fordi vidnerne kender jo ikke hinanden.

Interviewer: Så du tænker, at det er vigtigt at man anmelder [afbrydes].

Vibeke: Ja, så det står in mente hos politiet, at den her person gør dét og dét, og så kan det være, at de får endnu en anmeldelse, og så er der faktisk en sag, der er bygget op om det, at han gjort det mod flere mennesker.

(Fokusgruppeinterview, piger)

Pigerne mener, at dette tiltag kan have en anerkendende effekt på de udsatte, da det derved kan opleves meningsfuldt at anmelde seksuel

vold, selvom det ikke resulterer i en sigtelse ved første anmeldelse. I stedet anser pigerne det som et led i at styrke de udsattes individuelle troværdighed. Idéen om en ensartet registrering af samtlige anmeldelser i en database, vil gøre det muligt at se den systematik, der kan være i overgrebene, mener pigerne.

5. Diskussion og anbefalinger

Nærværende viser, at unges uønskede seksuelle erfaringer udgøres af et spektrum af forskelligartede seksualiserede handlinger, der inkluderer verbal og intimiderende sprogbrug, deling af nøgenbilleder og videofilm, uønsket beføling, pres til seksuel aktivitet og oplevelser med tvungen fysisk seksuel aktivitet. De unges opfattelser af, hvad der udgør en strafbar uønsket seksuel erfaring, bestemmes typisk ud fra to forhold; a) voldens skadevirkning på den udsatte, og b) den udsattes mulighed for at undgå volden, hvor sidstnævnte ofte vægter højere end førstnævnte. Mulighederne for at undgå volden vurderer de unge ud fra fire handlingsanvisende scripts, som har betydning for de opfatter en handling som strafbar. Diskurser om køn og seksualitet manifesterer sig i de fire scripts, som foreskriver at; 1) drenge skal tage seksuelt initiativ, 2) piger skal vise agtpågivenhed, 3) piger skal sige "rigtigt" fra, og 4) piger som har en kæreste eller mange sexpartnere, ikke siger nej til sex. De fire scripts er i en vis udstrækning kontekstuel forbundne og danner sammen med diskursen om udøvere, som særlige typer, den fortolkningsramme som de unge bruger til at vurdere om volden er uundgåelig og sandsynlig og dermed også som strafbar. Scriptene om agtpågivenhed og den "rigtige" afvisning og diskursen om udøvere som særlige typer har endvidere indflydelse på, hvorvidt de unge vil anmelde f.eks. en voldtægt til politiet. Disse forhold er også indirekte medvirkende til den skamfølelse og selvbebrejdelse, som kan afholde udsatte fra at anmelde, fordi de unge er medvidende om at deres omgangskreds, familie og retssystemet også vil forholde sig til den seksuelle vold ud fra selv samme forhold.

Verdenssundhedsorganisationen WHO beskriver seksuel vold som et alvorligt folkesundheds- og menneskerettighedsproblem, der har konsekvenser for den udsattes fysiske, psyki-

ske, seksuelle og reproduktive sundhed.¹³ Selvom de umiddelbare konsekvenser af seksuel vold er individuelle, så er der også store samfundsmæssige omkostninger forbundet hermed. En svensk forsker har estimeret, at de direkte, indirekte og immaterielle omkostninger, som en voldtægt kan have for offeret og samfundet, koster mellem én og tolv millioner svenske kroner (De Vylder 2010). For at bekæmpe og forebygge seksuel vold må man gå strukturelt til værks og heri spiller retssystemet en central rolle. Ofte betragtes lovgivning og retssystemet som et led i den tertiære forebyggelse, der har til hensigt gennem intervention (f.eks. fængselsstraf) over for udøveren at forebygge, at denne begår ny vold. Men i lovgivningen findes også et primært forebyggelsespotentiale som er normregulerende i forhold til social praksis – herunder seksualiseret adfærd (Larcombe 2014). Nærværende studie viser, at de unge generelt er tilbageholdende i forhold til at ville anmelde seksuel vold. Denne tilbageholdenhed kommer overordnet set til udtryk i en mistro til retssystemets mulighed for at retsforfølge udøvere. De unges mistro er skabt af negative erfaringer med politiet, overvejelser omkring kravet til fysiske beviser og antagelser om årsagerne til og udbredelsen af falske voldtægtsanmeldelser. Således tegner undersøgelsen et billede af de unges forhold til retsvæsenet. Selvom der ikke indgår en vurdering af de unges strafopfattelser i forhold til de strafferetlige bestemmelser på området, så vidner undersøgelsen om, at de unge savner kendskab til hvilke former for seksuel vold, der er kriminaliseret i straffeloven. Lovgivningen er udtryk for de samfundsbestemte etiske spilleregler, vi opstiller for acceptabel og uacceptabel adfærd. Den har så at sige en mulighed for at artikulere en autoritativ norm for et samfunds værdier og standarder for opførelse (Larcombe 2014). Nær-

¹³ Verdenssundhedsorganisationen, http://www.who.int/reproductivehealth/topics/violence/sexual_violence/en/, besøgt d. 1. april 2016

værende undersøgelse indikerer imidlertid, at der i tråd med international forskning til stadighed er en udpræget script-baseret opfattelse af, hvad der udgør en strafbar uønsket seksuel erfaring. Muligheden for at lovgivningen kan have en såkaldt normregulerende effekt, afhænger også af befolkningens tiltro til retssystemet, og denne undersøgelse viser, at der også bør være fokus på at styrke de unges tiltro til retsvæsenet og sikre, at de unge, som anmelder seksuel vold, bliver mødt af systemet med en anerkendelse af alvoren af den vold, de har oplevet. Undersøgelsen peger endvidere på, at det kan være en udfordring at begrebsliggøre egne uønskede seksuelle erfaringer som seksuel vold, når udbredte diskurser om køn, seksualitet og (overfalds)voldtægt, skaber særlige forventninger til rollen som udsat, udøver og de kontekstuelle omstændigheder for seksuel vold. På baggrund af nærværende undersøgelse anbefales nedenstående indsatser, som skal ses som en del af et sammenhængende tiltag.

I et kriminalpræventivt sigte kan det ses som centralt at skabe mere opmærksomhed på, fænomenet seksuel volds mangeartede former, og de forhold som er fremhævet i undersøgelsen som centrale for de unges strafopfattelse og anmeldelsestilbøjelighed. Derfor foreslås følgende tiltag:

1. Undervisningsforløb for unge om, hvad seksuel vold er, hvilke former fænomenet kan tage, og hvad man kan gøre, hvis man selv eller andre har haft uønskede seksuelle erfaringer, eller hvis man selv har været medvirkende til, at andre har haft det. Undervisningen bør adressere og udfordre diskurser om køn, seksualitet og (overfalds)voldtægt, falske voldtægtsanmeldelser og de fire scripts identificeret i undersøgelsen og arbejde med, hvordan der gennem diskussioner med de unge kan skabes nye diskurser, som kan manifestere sig i nye scripts for samtykkebaseret seksuel adfærd.

Som påpeget i undersøgelsen har en del udsatte svært ved at identificere egne uønskede sek-

suelle erfaringer som strafbare forhold som f.eks. voldtægt. Denne undersøgelse peger således på, at der er behov for, at unge, som har haft uønskede seksuelle erfaringer, men som ikke identificerer disse som vold, kan få hjælp fra en instans, hvor et prædefineret problem ikke er en nødvendighed. Derfor foreslås følgende tiltag:

2. Et landsdækkende tilbud for unge, hvor der er mulighed for at få rådgivning af sundhedsprofessionelle, socialrådgivere og psykologer om køn, krop, sex og seksualitet i bred forstand og med mulighed for terapeutiske samtaler for unge, som har haft uønskede seksuelle erfaringer. For at nå de unge med uønskede seksuelle erfaringer er det centralt, at unge har mulighed for at henvende sig med forskellige problemstillinger, som ikke handler om seksuel vold. Derved kan man nå unge, som ikke selv har identificeret en uønsket seksuel erfaring som et overgreb. Et sådant landsdækkende tilbud eksisterer pt. ikke, men en mulig model er et tilbud som Ungdomsmodtagelsen i Halsnæs, som er opbygget efter en landsdækkende model i Sverige.¹⁴

¹⁴ Læs mere om Ungdomsmodtagelsen her: <http://www.ungdomsmodtagelsen.dk/> og den svenske model her: <http://www.umo.se/Att-ta-hjalp/Ungdomsmottagning/>
Besøgt d. 4. maj, 2016

Litteratur

- Anderson, Irina
2007 What is a typical rape? Effects of victim and participant gender in female and male rape perception. *British journal of social psychology* 46(1):225-245.
- Andersson, Tommy, Gun Heimer og Steven Lucas
2015 Violence and health in sweden: a national prevalence study on exposure to violence among women and men and its association to health. 2015:1, NCK, Uppsala Universitet
- Balvig, Flemming
2011 Lovlydig ungdom. Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, Flemming, and Britta Kyvsgaard
2009 Man anmelder da vold?: En analyse af ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden for vold. Museum Tusulanum.
- Balvig, Flemming, et al.
2009 Voldtægt der anmeldes... Del I: Fokus, metode og grundmateriale. Det Kriminalpræventive Råd
- Barter, Christine og Emma Renold
2000 'I wanna tell you a story': exploring the application of vignettes in qualitative research with children and young people. *International Journal of Social Research Methodology* 3(4):307-323.
- Beres, Melanie A.
2014 Points of convergence: introducing sexual scripting theory to discourse approaches to the study of sexuality. *Sexuality & Culture* 18(1):76-88.
- Bo, Inger Glavind
2013 "Jeg følte mig så kvalt. *Tidsskrift for Pædagoger* 65:28-33
- Bramsen, Rikke Holm
2012 Primær forebyggelse af seksuel vold blandt unge i Danmark: Faglig statusrapport i arbejdsgruppen omkring seksuelle overgreb blandt unge. Det Kriminalpræventive Råd.
- Burkett, Melissa
2015 Sex(t) Talk: A Qualitative Analysis of Young Adults' Negotiations of the Pleasures and Perils of Sexting. *Sexuality & Culture* 19(4):835-863.
- Centers for Disease and Prevention Control
2012 Understanding sexual violence, fact sheet.
<http://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/sv-factsheet.pdf>
- Danmarks Statistik, DST
2015 Kriminalitet 2014. Danmarks Statistik.
- De Vylder, Stefan
2010 Vad kostar våldtäkter? Samhällsekonomiska kostnader för sexuellt våld. Antologi: Sju Perspektiv på Våldtäkt. Nationellt centrum för Kvinnofrid, NCK, Uppsala Universitet.
- DeWalt, Kathleen, Billie R. DeWalt og Coral B. Wayland
1998 Participant observation, s. 259-299 I: H. Russel Bernard (red.) *Handbook of methods in cultural anthropology*. Walnut Creek: Alta Mira Press
- Drouin, Michelle og Elizabeth Tobin
2014 Unwanted but consensual sexting among young adults: Relations with attachment and sexual motivations. *Computers in Human Behavior* 31:412-418.
- Drouin, Michelle, et al.
2013 Let's talk about sexting, baby: Computer-mediated sexual behaviors among young adults. *Computers in Human Behavior* 29(5):A25-A30.
- FRA
2014 Violence Against Women: An EU-Wide Survey. Main Results Report: Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights. [eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-widesurvey-main-results-report](http://europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-widesurvey-main-results-report).

- Gavey, Nicola
2005 Just sex?: The cultural scaffolding of rape, East Sussex: Routledge.
- Goffman, Erving
2009 Stigma: Notes on the management of spoiled identity, New York: Simon and Schuster.
- Halkier, Bente
2008 Fokusgruppeinterview (2. udgave). Forlaget Samfundslitteratur.
- Hammersley, Martyn og Paul Atkinson
2007 Feltmetodik - grundlaget for feltarbeid og feltforskning. Gyldendal Akademisk.
- Hasinoff, Amy Adele
2013 Sexting as media production: Rethinking social media and sexuality. *New Media & Society* 15(4):449-465.
- Heidegren, Carl-Göran
2002 Anthropology, social theory, and politics: Axel Honneth's theory of recognition. *Inquiry* 45(4):433-446.
- Helweg-Larsen, Karin
2012 Vold i Nære Relationer: omfanget, karakteren og udviklingen samt indsatsen mod partnervold blandt kvinder og mænd-2010. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Helweg-Larsen, Karin, Nina Maria Schütt og Helmer Bøving Larsen
2009 Unges trivsel år 2008. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb og vold i barndom og tidlig ungdom. København, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Hennum, Ragnhild
2009 Virker bestemmelsen om grovt uaktsom voldtekt? *Kritisk Juss* 2009 s. 50-59 - (KRJU-2009-50). Fagbokforlaget
- Honneth, Axel
2004 Recognition and justice outline of a plural theory of justice. *Acta Sociologica* 47(4):351-364.
- Haavind, Hanne
2000 Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning. Gyldendal Akademisk
- Isdal, Per
2000 Meningen med volden. Oslo: Kommuneforlaget.
- Justesen, Lise and Nanna Mik-Meyer
2010 Kvalitative metoder i organisations-og ledelsesstudier. Hans Reitzels Forlag.
- Kelly, Liz
1988 *Surviving sexual violence*. John Wiley & Sons.
- Larcombe, Wendy
2014 *Limits of the Criminal Law for Preventing Sexual Violence. I: Preventing Sexual Violence. Interdisciplinary approaches to overcoming rape culture*. Nicola Gavey & Anastasia Powell (red.), s.64-83. Springer.
- Larsen, Mie-Louise J. Ø.
2015 *Sexual Assault in Eastern Denmark from 2000-2010: Aspects of Women's Health before and after a Sexual Assault*, Faculty of Health and Medical Science, Københavns Universitet
- Laudrup, Camilla, et al.
2011 *Voldtægt der anmeldes...: Del VI: Voldtægtsanmelders vej gennem retssystemet: Det Kriminalpræventive Råd*.
- Laudrup, Camilla og Helle Rahbæk
2006 *Var det voldtægt? En undersøgelse af menneskerettigheder og voldtægtssager i Danmark*. Rigshospitalet. Center for Voldtægtsofre
- Lisak, David
2008 Understanding the predatory nature of sexual violence. *Sexual Assault Report* 14(4): 49-64.

- Lisak, David og Paul M Miller
2002 Repeat rape and multiple offending among undetected rapists. *Violence and Victims* 17(1):73-84.
- Longino, Helen E.
2002 Subjects, power, and knowledge: Description and prescription in feminist philosophies of science. *Knowledge and inquiry: Readings and Epistemology*, K. Brad Wray (ed), s.385-404. Broadview Press
- Lonsway, Kimberly A, Joanne Archambault og David Lisak
2009 False reports: Moving beyond the issue to successfully investigate and prosecute non-stranger sexual assault. *Prosecutor, Journal of the National District Attorneys Association* 43(1):10-22.
- Lundgren, Eva
1991 Våldets normaliseringsproces: två parter-två strategier: Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS).
- Martinussen, Maj-Britt Elise et al.
2009 Voldtægt der anmeldes...: Del II: Falsk anmeldelse af voldtægt: Det Kriminalpræventive Råd.
- McMahon, Sarah
2007 Understanding Community-Specific Rape Myths Exploring Student Athlete Culture. *Affilia* 22(4):357-370.
- McMahon, Sarah
2011 Changing perceptions of sexual violence over time. National Online Resource Center on Violence Against Women, s.1-16.
http://www.vawnet.org/Assoc_Files_VAWnet/AR_ChangingPerceptions.pdf
- McMahon, Sarah og G. Lawrence Farmer
2011 An updated measure for assessing subtle rape myths. *Social Work Research* 35(2):71-81.
- Merry, Sally Engle
2011 Gender violence: A cultural perspective. Volume 3. John Wiley & Sons.
- Nørgaard, Britta
2005 Axel Honneth og en teori om anerkendelse. *Tidsskrift for socialpædagogik* 16:63-70.
- O'Neil, Moira og Pamela Morgan
2010 American perceptions of sexual violence. Enola, PA: National Sexual Violence Center.
- Pedersen, Anne-Julie Boesen, Britta Kyvsgaard og Flemming Balvig
2014 Udsathed for vold og andre former for kriminalitet: Offerundersøgelserne 2005-2013 med særligt afsnit om køn og vold. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Pedersen, Anne-Julie Boesen, Britta Kyvsgaard, og Flemming Balvig
2015 Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2014 med særligt afsnit om vold og reviktimisering. Justitsministeriets Forskningskontor.
- Pedersen, Bodil Maria
2008 'My mother would worry every single time I went out...'-Meanings of ethnicities and sexualised coercion. *Annual Review of Critical Psychology* 6:45-70.
- Pedersen, Bodil Maria
2006 Seksualiserede overgreb og (falske) anklager. *Psykolog Nyt*.
- Pedersen, Bodil Maria og Christel Stormhøj
2006 Køn, 'onde cirkler' og (dis) empowerment- Om samfundsmæssige og personlige betydninger af voldtægt. *Psyke & Logos* 27(1):34.
- Powell, Anastasia
2010 Sex, power and consent: Youth culture and the youth culture and the unwritten rules. Cambridge University Press
- Powell, Anastasia og Nicola Henry
2014 Blurred lines? Responding to 'sexting' and gender-based violence among young people. *Children Australia* 39(2):119-124.

- Riis, Ole
2012 Kvalitet i kvalitative studier. I: Michel Hviid Jacobsen & Sune Qvortrup Jensen (red.): Kvalitative Udfordringer. s. 345-373. Hans Reitzels Forlag
- Brottsförebyggande Rådet
2014 Våldtäkt och sexualbrott. Brottsförebyggande Rådets hjemmeside.
<https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>
- Salkvist, Rikke
2006 Når det utænkelige sker—om sociale følger af voldtægt og voldtægtsforsøg. Psykologisk Set 23(62):20-30.
- Sampert, Shannon
2010 Let me tell you a story: English-Canadian newspapers and sexual assault myths. Canadian Journal of Women and the Law 22(2):301-328.
- Sanday, Peggy Reeves
1996 Rape-prone versus rape-free campus cultures. Violence Against Women 2(2):191-208.
- Schjellerup, Rebekka
2016 Respekt for voldtægts ofre. Justitsministeriet, Politi- og Strafferetsafdelingen.
- Schwandt, Thomas A.
2000 Three epistemological stances for qualitative inquiry. Handbook of qualitative research 2:189-213.
- Simon, William og John H. Gagnon
1984 Sexual scripts. Society 22(1):53-60.
- Simon, William og John H. Gagnon
1986 Sexual scripts: Permanence and change. Archives of sexual behavior 15(2):97-120.
- Suarez, Eliana og Tahany M. Gadalla
2010 Stop blaming the victim: A meta-analysis on rape myths. Journal of Interpersonal Violence 25(11).
- Sørensen, Bo Wagner
2013 Voldens kontinuum og kvinders voldserfaringer. Sosiologi i dag 43(4).
- Weiss, Karen G.
2010 Too ashamed to report: Deconstructing the shame of sexual victimization. Feminist Criminology 5(3):286-310.
- Widerberg, Karin
2002 Køn og samfund. I: Andersen, Heine & Lars Bo Kaspersen (red.) Klassisk og moderne samfundsteori. s. 517-539. Hans Reitzels Forlag.